

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»

О. С. Пономарьов, Н. В. Серeda, М. К. Чеботарьов

МОДЕЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦЯ

Навчально-методичний посібник
для магістрів денної та заочної форм навчання
спеціальності 8.18010021 «Педагогіка вищої школи»

Затверджено
редакційно-видавничою
радою університету,
протокол № 1 від 20.03.2015 р.

Харків
НТУ «ХПІ»
2015

УДК1(075.8): 378.01

ББК 74.00я73

П 56

Рецензенти:

О. М. Іонова, д-р пед. наук, професор, Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди, м. Харків;

О. К. Чаплигін, д-р філософських наук, професор, Харківський національний автодорожній університет, м. Харків.

Авторський колектив: О. С. Пономарьов, к.т.н., проф.;

Н. В. Серета, к.мист., доц.; М. К. Чеботарьов.

Пономарьов О. С

П 56 Моделювання діяльності фахівця : навч.-метод. посібник /
О. С. Пономарьов, Н. В. Серета, М. К. Чеботарьов. – Харків : НТУ
«ХП», 2015. – 58 с.

Наведено навчальний матеріал з моделювання діяльності фахівця, методичні рекомендації до лекційних і семінарських занять та самостійної роботи студентів денної та заочної форм навчання, а також з контролю знань і виконання контрольних робіт. Містить тематику контрольних робіт з дисципліни та критерії їх оцінки.

Призначено для магістрів денної та заочної форм навчання зі спеціальності «Педагогіка вищої школи».

Іл. 7. Табл. 1. Бібліогр.: 45 назв.

УДК 1(075.8): 378.01

ББК 74.00я73

© О. С. Пономарьов, Н. В. Серета,

М. К. Чеботарьов, 2015

© НТУ «ХП», 2015

ПЕРЕДМОВА

Істотне ускладнення цілей, змісту і особливо характеру суспільного виробництва у широкому його розумінні висуває нові вимоги до системи професійної підготовки фахівців. Забезпечення ж високого рівня їх професійної і соціальної компетенції залежить від цілої низки важливих чинників. Серед них в першу чергу слід назвати зміст освіти, стан освітнього середовища, методичне й матеріально-технічне забезпечення навчально-виховного процесу та особистість педагога – професіонала, добре освіченої, висококультурної й моральнісної людини з багатим духовним світом, широким кругозором і чіткими світоглядними позиціями.

Для успішного виконання своєї надзвичайно важливої суспільної місії викладачеві вищої школи повинна перш за все бути притаманна психологічна спрямованість на педагогічну діяльність. Він має не тільки постійно оновлювати свою компетенцію в тій сфері знань, якої стосуються навчальні дисципліни, що він викладає, а й удосконалювати свою педагогічну майстерність і професійну культуру. Крім того, йому необхідно знайомитися з досягненнями світової педагогічної думки, оволодівати інноваційними педагогічними технологіями.

Сьогодні загально визнано, що наша система вищої освіти, на жаль, не забезпечує такої якості підготовки фахівців, яка б гарантувала їм належну конкурентоспроможність на внутрішньому і зовнішньому ринках праці. Одна з причин цього полягає в тім, що частина викладачів навіть не прагне знайомитися з характером майбутньої професійної діяльності своїх студентів і викладає свої дисципліни без урахування особливостей їх спеціальності. Крім того, у більшості викладачів фахових дисциплін відсутня належна психолого-педагогічна підготовка.

Подоланню цих недоліків певною мірою сприяє можливість отримання цими викладачами другої вищої освіти за магістерською програмою з педагогіки вищої школи. Вона передбачає і вивчення дисципліни з моделювання діяльності фахівця. Значна частина викладачів віддає перевагу заочній формі навчання. Саме їм ми й адресуємо цей посібник, матеріал якого призначений для того, щоб певною мірою компенсувати малий час безпосереднього спілкування з педагогами, які ведуть викладання дисциплін з цієї програми.

ВСТУП

Моделювання як важливий і ефективний метод наукових досліджень виникло досить давно. Варто згадати феноменологічну модель світобудови, яку свого часу запропонував Птолемей і на зміну якій прийшли системні моделі Н. Коперніка та Й. Кеплера. Нового розвитку моделювання набуло завдяки застосуванню математичного опису складних об'єктів, явищ і процесів (А. Нав'є, Дж. Г. Стокс, Дж. Холл та інші). Глибокого філософського осмислення моделювання отримало завдяки роботам В. А. Штоффа. Сьогодні моделювання отримує все більше поширення в різних галузях знань. Особливо значних масштабів воно набуло в техніці й у природничих науках.

Протягом останніх десятиліть моделювання набуває використання і в таких сферах, як економіка і соціальне управління. З його застосуванням розвивається методологія системного підходу. Узагальнення й методологічне обґрунтування його в суспільних науках виконала Е. Каракозова. Дещо пізніше моделювання почало застосовуватися в педагогічних дослідженнях і в освітній практиці. Тут варто назвати такі імена, як Ю. Ветров, С. Гончаренко, А. Дахин, С. Дмитриєв, В. Корнєшук, Є. Лодатко та інші. Зокрема, моделюванню професійної діяльності присвятили свої дослідження С. Дружилов, О. Ігнатюк, О. Пономарьов, О. Романовський, В. Сергєєв та інші. Цікаві й плідні результати отримані завдяки моделюванню особистості фахівця, які виконували А. Ларіонова, А. Лурія, Г. Олпорт (G. Allport), О. Пономарьов, В. Рибалка та інші вчені.

У той же час значна частина педагогів-практиків недостатньо знайома з методологією моделювання та можливостями його використання. Особливо складно оволодівати методами моделювання тим, хто віддає перевагу заочній формі навчання. А їм особливо важливо уміти моделювати діяльність не тільки майбутнього фахівця, якого вони готують, але й свою власну професійну діяльність з метою підвищення її ефективності й відповідного підвищення якості підготовки студентів. Тому ми в цьому посібнику даємо не лише методичні рекомендації з самостійної роботи та підготовки і оформлення контрольних робіт, але й стислий обсяг теоретичних основ моделювання.

Щиро сподіваємося, що наші поради будуть їм корисні.

1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МОДЕЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦЯ

Завданнями вищої школи є: 1) якісна підготовка людини до успішного життя й діяльності в умовах конкретного суспільства; 2) повне і збалансоване забезпечення суспільних потреб у кадрах фахівців різного профілю й рівня кваліфікації; 3) максимальне задоволення освітніх потреб особистості студента; 4) допомога йому в усвідомленні цих потреб. Іншими словами, вища школа має забезпечити високу професійну й соціальну компетентність випускника і належний розвиток його професійно та соціально значущих особистісних якостей.

Успішне виконання цих завдань вимагає знання цілей, змісту і характеру його майбутньої професійної діяльності. Складну систему прямих і зворотних взаємозв'язків між професійною діяльністю фахівця та його професійною підготовкою можна умовно показати за допомогою схеми, наведеної на рис. 1.

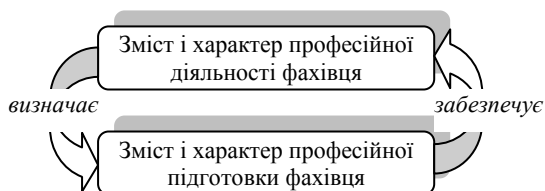

Рис. 1. Зв'язок між професійною діяльністю і підготовкою фахівця

Зміст і характер професійної підготовки фахівця не є простим відображенням його майбутньої діяльності, тому що ця підготовка має спиратися на внутрішню логіку освіти. Однак не менш важливо, щоб викладачі мали належний рівень розуміння змісту, структури і характеру майбутньої професійної діяльності студента. Оскільки ж ця діяльність може бути достатньо різноманітною, а роль тієї чи іншої навчальної дисципліни у формуванні професійної компетенції фахівця – досить обмеженою, для організації його підготовки доцільно використовувати **модель професійної діяльності**.

Ця модель слугує основним орієнтиром при виборі змісту освіти та її характеру, застосовуваних методів та педагогічних технологій. Однак

для того, щоб модель дійсно була надійним орієнтиром для ефективної організації навчально-виховного процесу, необхідно, по-перше, використовувати поряд з нею ще й *модель особистості фахівця*, а по-друге, при формуванні цих моделей слід виходити з розуміння сутності самого моделювання як важливого методу наукових досліджень та з основних принципів методології моделювання.

1.1. Поняття моделювання та його особливості в соціально-гуманітарних науках

Сутність моделювання полягає у побудові моделі як спрощеного аналогу об'єкта дослідження, подібного оригіналу відносно його властивостей, зв'язків і характеристик, істотних з позицій даного дослідження. Неістотні ж знов-таки з позицій даного дослідження зв'язки і властивості можуть при цьому ігноруватися, а то і взагалі бути відсутні. Це робиться з метою виключення чинників, які вносять зайве ускладнення при дослідженні певних властивостей об'єкта. Таке поняття моделі наочно показано на рис. 2.

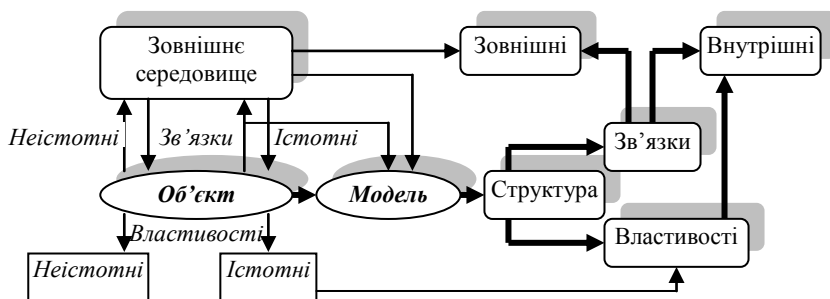

Рис. 2. Загальна схема розробки моделі

Використання моделей доцільне в таких випадках: по-перше, коли немає безпосереднього доступу до об'єкта дослідження; по-друге, коли об'єкт узагалі ще не існує і тільки проектується; по-третє, коли дослідження самого об'єкта вимагає великих витрат матеріальних та фінансових ресурсів і часу; по-четверте, коли дослідження виявляється неможливим з етичних міркувань.

Існують різні *види моделей*: фізичні, математичні, комп'ютерні, описові. *Природничі науки* використовують як фізичні, так і математичні й комп'ютерні методи моделювання досліджуваних об'єктів та процесів, у той час як *соціально-гуманітарні науки*, в тому числі педагогіка, психологія тощо, використовують переважно описові й інколи математичні моделі. Тому в цих науках моделювання дозволяє отримувати в основному якісні результати.

Модель повинна адекватно відображати ті якості та характеристики досліджуваного об'єкта чи явища, які цікавлять дослідника. Тільки у такому разі можна сподіватися на те, що отримані результати моделювання будуть достовірними.

Побудова моделі фахівця та моделі його професійної діяльності набуває особливої значущості у таких випадках. По-перше, коли зміна обставин, умов і характеру його діяльності вимагає визначити відповідні напрями і шляхи подальшого удосконалення професійної підготовки та особистісного розвитку майбутнього фахівця. По-друге, коли виникає суспільна потреба в організації підготовки фахівців зі спеціальностей принципово нового профілю. По-третє, коли для цих спеціальностей необхідна розробка нормативної документації та визначення змісту й характеру підготовки студентів.

1.2. Сутність і призначення моделі фахівця

Модель фахівця має розглядати як певний ідеал, бажаний вірець людини, належним чином підготовленої до ефективного виконання професійної діяльності і гармонійних взаємовідносин з іншими людьми, високодуховної, моральної та відповідальної.

Модель фахівця, як пише О. С. Пономарьов, «являє собою документ, що розробляється у вищому навчальному закладі для кожної спеціальності, з якої ведеться підготовка фахівців, і максимально можливою мірою відображає сукупність вимог до характеру й рівня його професійної та соціальної компетентності, особистісного розвитку та якостей» [29, с. 9].

Модель фахівця призначена для таких цілей: 1) аналізу змісту і характеру його професійної діяльності й необхідних для цього знань, умінь, навичок та особистісних якостей; 2) визначення орієнтирів і

критеріїв вибору змісту освіти та організації цілісного навчально-виховного процесу; 3) забезпечення максимальної відповідності підготовки фахівця цій моделі; 4) іміджу навчального закладу, авторитету його диплому і конкурентоспроможності випускників на ринку праці.

Модель фахівця має відображати такі вимоги:

- до рівня професійної і соціальної компетентності, що має забезпечувати успішне виконання завдань і функцій діяльності;
- до розвитку професійно і соціально значущих рис і якостей;
- до рівня розвитку загальної, професійної культури, моральних принципів, переконань та їх прояву у вчинках і ставленні до людей;
- до управлінської компетенції, навичок міжособистого і ділового спілкування та взаємовідносин, до уміння працювати в команді;
- до рівня креативності, інноваційного мислення і спрямованості на постійне самонавчання, самовиховання і самовдосконалення.

Модель фахівця слугує тільки орієнтиром, а не якимось імперативом для проектування, організації та реалізації системи його підготовки – навчання, виховання та особистісного розвитку. Вона може змінюватися залежно від науково-технічного прогресу, зміни технологій продукції та переваг споживачів. Крім того, на неї впливають професійна і соціальна мобільності людей. Ця модель потрібна для розробки таких документів, як освітньо-кваліфікаційна характеристика (ОКХ) та освітньо-професійна програма (ОПП) спеціальності, навчальний план і програми дисциплін.

Розробка моделі фахівця має виходити з розуміння такого поняття, як *цілісність особистості*, гармонійний розвиток якої вимагає системності, єдності й послідовності у підходах до ефективного розв'язання таких завдань, як навчання, виховання та особистісний розвиток майбутнього фахівця. Водночас необхідно також ураховувати життєві цілі, інтереси і прагнення самої особистості студента. Саме це й має забезпечувати цілісний навчально-виховний процес.

Нарешті, в процесі моделювання повинні дотримуватися єдині світоглядні основи та методологічні принципи побудови моделі фахівця й моделей його професійної і соціальної діяльності. Водночас слід передбачати, щоб отримали належний розвиток загальна і професійна культура майбутнього фахівця.

1.3. Особливості і структура професійної діяльності фахівця

Діяльність звичайно визначається як «форма існування людського суспільства, як прояв активності суб'єкта, що виражається в доцільній зміні навколишнього світу, а також у перетворенні людиною самої себе» [14, с. 91]. Особливістю діяльності є її усвідомлений характер. Тому вона включає мету, засіб її досягнення, процес здійснення і результат.

Професійна діяльність характерна такими особливостями. *По-перше*, вона вимагає від людини *спеціальної підготовки*, яка полягає у формуванні у неї системи знань, умінь і навичок, певного рівня інтелектуального і фізичного розвитку. *По-друге*, якість цієї діяльності істотною мірою визначає *психологічна спрямованість* та установка людини, відповідність діяльності характеру і темпераменту людини, її життєвим цілям, прагненням та інтересам. *По-третє*, ця діяльність пов'язана з системою *професійної культури*, специфічними моральними нормами і принципами та ціннісними уявленнями. Ці особливості й визначають ту обставину, що суб'єктом професійної діяльності виступає спеціально підготовлений **фахівець**.

У структурі професійної діяльності фахівця практично будь-якого профілю чи сфери діяльності можна відокремити *типові завдання*, які йому доводиться виконувати в процесі практичного здійснення цієї діяльності, й *типові функції*, сукупність яких, власне, і складає її зміст і сутність. Завдання відображають стратегічні цілі діяльності, тоді як функції визначають її поточне виконання. Конкретний зміст типових завдань і функцій фахівця визначають особливості галузі, а часто й підгалузі суспільного виробництва та вид економічної діяльності підприємства. Виходячи з цієї структури й обираються зміст освіти і характер професійної підготовки фахівця, як це показано на рис. 3.

Завдання професійної діяльності поділяють на класи і види. І при аналізі її структури й розробці її моделі кожен клас і вид отримують спеціальний шифр. Він допомагає визначати види умінь, необхідних для вирішення цих завдань, та рівні їх сформованості, і в такому розумінні ці шифри слугують певними орієнтирами при організації та реалізації навчально-виховного процесу професійної підготовки фахівця. Прийнято виділяти такі **класи завдань**:

С – стереотипні завдання відповідають заданому алгоритму;

Д – *діагностичні завдання* враховують фактичний стан об'єкта;

Е – *евристичні завдання* передбачають дії за складним алгоритмом та процедурами самостійного конструювання рішень.

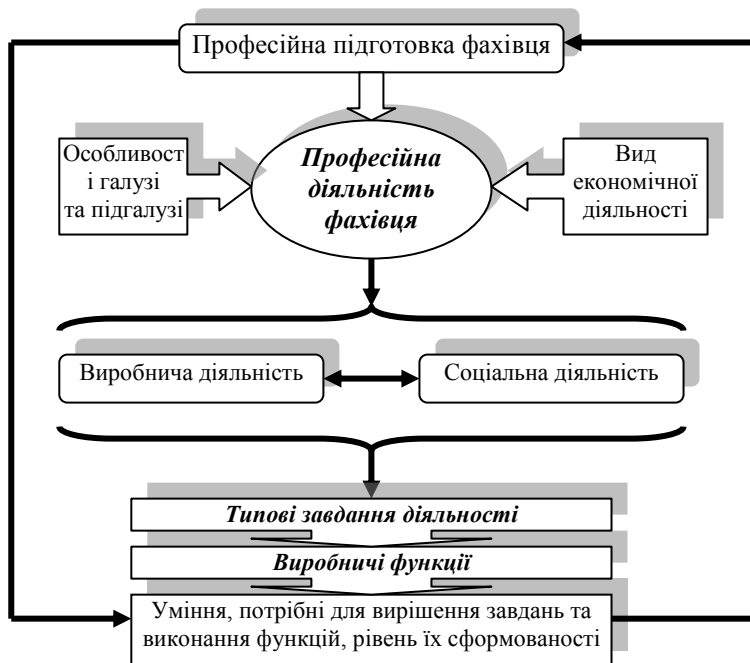

Рис. 3. Структура професійної діяльності фахівця

Крім наведених класів типових завдань професійної діяльності розглядаються також *види завдань*, яким також присвоєні свої шифри:

П – *професійні завдання* безпосередньо спрямовані на виконання фахівцем як професіоналом виробничих функцій;

СВ – *соціально-виробничі завдання*, пов'язані з діяльністю фахівця у сфері виробничих відносин у трудовому колективі, в тому числі з управлінням, дотриманням сприятливого психологічного клімату та норм корпоративної культури;

СП – *соціально-побутові завдання*, які виникають у повсякденному житті й пов'язані з домашнім господарством, дозволям,

сімейним спілкуванням, фізичним і культурним розвитком тощо, та можуть впливати на якість виконання фахівцем своїх професійних і соціально-виробничих завдань.

Для успішного виконання фахівцем завдань своєї професійної діяльності йому необхідні певні уміння й навички, які характеризуються своїми видами і рівнями сформованості.

Основні *види умінь*:

ПП – предметно-практичні уміння спрямовані на переміщення об'єктів у просторі, зміну їх форми чи стану;

ПР – предметно-розумові уміння спрямовані на виконання операцій з уявними чи розумовими образами: аналіз, класифікація, порівняння, узагальнення тощо;

ЗП – знаково-практичні уміння спрямовані на дії зі знаками та знаковими системами як моделями певних об'єктів чи явищ: складання і читання ескізів, креслень деталей чи вузлів, отримання інформації з певних вимірювальних чи контрольних пристроїв;

ЗР – знаково-розумові уміння застосовуються для уявного виконання операцій зі знаками та знаковими системами: логічних, розрахункових чи аналітичних операцій.

Для характеристики міри розвиненості кожного з розглянутих умінь використовується таке поняття, як *рівні сформованості умінь*. Їм присвоєні такі позначення:

О – основний, або базовий рівень сформованості умінь дозволяє виконувати дії, спираючись на матеріальні носії інформації;

Р – рівень сформованості умінь виконувати дії, спираючись на розумовий контроль без матеріальних носіїв інформації;

Н – рівень сформованості умінь виконувати дії автоматично, на рівні стійкої навички.

Крім проаналізованих умінь фахівця, якість розв'язання фахівцем його завдань і функцій визнають також його *здатності*, які позначаються шифром З.

Розглянуті класи і види завдань, види умінь та рівні їх сформованості слід використовувати при розробці моделі фахівця й моделей його професійної та соціальної діяльності як при описовій, так і при схематичній презентації цих моделей, у тому числі й при виконанні контрольної роботи.

1.4. Сутність і призначення моделі професійної діяльності фахівця

Модель професійної діяльності фахівця являє собою узагальнений опис змісту і характеру цієї діяльності, призначений для раціональної організації навчально-виховного процесу належної професійної підготовки цього фахівця. Дійсно, для того, щоб ця підготовка була здатна забезпечити йому реальну можливість успішно виконувати завдання і функції своєї професійної діяльності, вона має бути адекватною змісту і характеру діяльності. Модель професійної діяльності й відкриває таку можливість, оскільки вона, з одного боку, узагальнює й упорядковує численні завдання, функції та обов'язки фахівця, які йому доводиться виконувати, а з іншого боку, систематизує й детально їх класифікує, що полегшує їх аналіз.

Фактично систематизована належним чином сукупність завдань, функцій та обов'язків виробничої діяльності фахівця, доповнена відповідною сукупністю завдань, функцій та обов'язків його соціальної діяльності визначає ті орієнтири, за якими вища школа має формувати професійну та соціальну компетентність майбутнього фахівця. Тому вона, власне, і виступає цілісною моделлю професійної діяльності фахівця. Відображаючи у найбільш загальному вигляді зміст і характер цієї діяльності як сукупність типових завдань і функцій, а також необхідних для їх успішного виконання основних умінь, ця модель дозволяє з належною повнотою і адекватністю визначити цілі й завдання вищої школи з формування професійної компетентності майбутнього фахівця. Тим самим виявляється можливість забезпечення його готовності до успішної професійної діяльності.

Це поняття включає такі важливі складники, як професійна готовність, психологічна готовність і здатність молодого спеціаліста кваліфіковано виконувати свої виробничі та соціальні функції, виконувати завдання, що постають перед ним, у тому числі й складні проблемні ситуації.

Модель професійної діяльності фахівця дозволяє визначити види і обсяг необхідних знань, види і рівні сформованості умінь і навичок, що забезпечують йому можливість успішно здійснювати цю діяльність. А це, у свою чергу, відкриває можливість сформувати *перелік навчальних дисциплін* і запропонувати послідовність та орієнтовну логічну структуру

їх вивчення. Потім, враховуючи *принципи логіки освіти*, насамперед логіки навчально-виховного процесу у вищій школі та психолого-педагогічні закономірності навчально-пізнавальної діяльності студентів, визначають зміст і обсяг вивчення кожної навчальної дисципліни. Водночас уточнюється загальна логічна структура професійної підготовки фахівця.

Таким чином, з'являється можливість розробити і обґрунтувати **навчальний план** відповідної спеціальності та анотації навчальних дисциплін. Навчальні плани містять нормативні дисципліни, обсяг і форми вивчення яких затверджуються галузевими стандартами вищої освіти, та варіативні дисципліни, обсяг і форми вивчення яких затверджує сам вищий навчальний заклад.

Аналіз сутності моделі професійної діяльності фахівця, її можливостей та процесу розробки дозволяє дійти висновку, що **призначення моделі** полягає у можливості забезпечення раціонального, науково і дидактично обґрунтованого вибору професійної освіти, виховання та особистісного розвитку майбутнього фахівця, який би максимальною мірою відповідав його потребам, вимогам роботодавця й суспільним очікуванням і дозволяв би йому успішно виконувати завдання і функції цієї діяльності.

1.5. Сутність і призначення соціальної діяльності фахівця

Сьогодні практично кожному фахівцеві в процесі професійної діяльності доводиться мати справу з людьми. Організація і координація їх спільної діяльності, забезпечення якісного виконання ними своїх обов'язків стають частиною його роботи, як і мотивація їх продуктивної та якісної праці.

За результатами досліджень від 20 до 80 % робочого часу фахівця припадає на ділове спілкування. Від його характеру і рівня розвитку відповідних умінь залежить ефективність спільної діяльності багатьох людей і якість продукції. А це визначає прибуток і суспільний престиж фірми, а отже, і матеріальний добробут персоналу. Тому вища школа має формувати не тільки професійну, а й соціальну компетентність майбутнього фахівця.

Однак формування соціальної компетентності вимагає знання сутності і змісту його соціальної діяльності. **Соціальна діяльність** – це виконання фахівцем функцій соціального характеру, які він повинен здійснювати безпосередньо в процесі професійної діяльності. Складність же і широке розмаїття цих функцій зумовлює необхідність моделювання соціальної діяльності та її структури.

Модель соціальної діяльності являє собою упорядковану і систематизовану сукупність соціальних функцій, які фахівець має виконувати у їх взаємозв'язку і взаємозалежності та які передбачені його посадовими обов'язками і виступають невід'ємною складовою частиною його повсякденної виробничої діяльності.

Саме поняття «соціальні функції» є складним і багатоаспектним. Тому при побудові і моделі фахівця, і моделі його професійної діяльності, і тим більше при розробці моделі соціальної діяльності потрібен аналіз та систематизація всієї множини цих функцій. Крім того, соціальні функції співвідносяться зі здібностями майбутнього фахівця і його характером. Тому вони вимагають забезпечення цілісності навчально-виховного процесу та визначають його зміст і характер. Особливого значення при цьому набувають такі питання, як спектр соціально-гуманітарних дисциплін, характер викладання спеціальних дисциплін з орієнтацією на розуміння ролі соціальних функцій, зміст і характер виховної роботи зі студентами.

Сьогодні, на жаль, виховна робота часто нехтується значною частиною викладачів. Вона ж є основним чинником, за допомогою якого формується соціальна компетентність майбутнього фахівця, без якої неможливо успішно здійснювати соціальну діяльність. Моделювання ж соціальної діяльності вимагає визначення й особистісних рис і якостей, насамперед професійно і соціально значущих (рис. 4).

Рис. 4. Особистісні риси і якості в системі соціальної компетентності

Зміст соціальної компетентності, який певною мірою і виступає її моделлю, включає:

1) знання закономірностей функціонування і розвитку соціальних систем та їх урахування в соціальній діяльності;

2) знання теорії і уміння приймати виважені й обґрунтовані управлінські рішення з урахуванням надбань світового менеджменту;

3) знання основ стратегічного управління і гармонізації відносин індивіда й суспільства на основі пріоритету одвічних цінностей;

4) знання психології міжособистісного і ділового спілкування й уміння вести дискусію та аргументовано переконувати людей;

5) розуміння природи конфлікту, уміння запобігати конфліктним ситуаціям, а при необхідності – ефективно управляти конфліктом;

6) розуміння ролі особистого авторитету й уміння формувати його, зміцнювати імідж організації, прищеплення людям почуття гордості за свою приналежність до неї.

Для формування соціальної компетентності фахівця необхідна **цілісність** світоглядної, фундаментальної і соціально-гуманітарної підготовки. А це вимагає рішучої перебудови навчально-виховного процесу на основі моделі соціальної діяльності фахівця. Необхідне також переосмислення науково-педагогічним складом своєї суспільної місії й сучасних вимог до професійної і соціальної компетентності фахівця та розвитку його особистісних рис і якостей.

Крім розглянутих знань, умінь і навичок, соціальна компетентність фахівця вимагає й належного розвитку його професійно і соціально значущих особистісних рис і якостей, від яких залежать готовність і психологічна спрямованість на успішне виконання соціальних функцій його професійної діяльності. Загальна структура цих рис і якостей наведена на рис. 5. Її аналіз дозволяє дійти таких висновків:

1) для успішної соціальної діяльності фахівцеві потрібен високий професійний і особистісний **авторитет** серед персоналу, на який серйозно впливають його **духовність** і **культура**, чіткі світоглядні позиції й розуміння свого місця і призначення в світі, навички міжособистого та ділового спілкування;

2) на успіх і авторитет фахівця істотно впливають його **морально-етичні принципи і переконання**, моральнісна позиція, система життєвих цінностей, яким він має підпорядковувати свою діяльність;

3) успіху соціальної діяльності фахівця сприяють розвинені **організаторські** й комунікативні здібності, уміння переконувати людей і заряджати їх енергією, аргументовано відстоювати свою позицію;

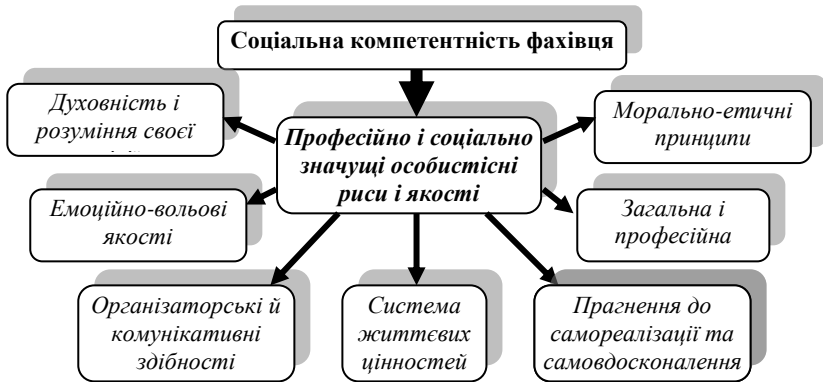

Рис. 5. Професійно і соціально значущі риси та якості фахівця

4) на успіх соціальної діяльності фахівця впливають і його **емоційно-вольові якості**: рішучість, впевненість, воля, принциповість, послідовність, вимогливість до себе й інших, наполегливість, внутрішня дисципліна, схильність до самоаналізу;

5) важливою умовою й необхідними компонентами життєвого успіху фахівця виступають висока **загальна і професійна культура**, розвинені естетичні смаки та ідеали, культура й етика міжособистого і ділового спілкування та мовленнєва культура як основний інструментарій цього спілкування. Вкрай важливу роль відіграють доброзичливість, толерантність і товариськість, які особливо необхідні в умовах глобалізації й інтенсивного розвитку зовнішніх зв'язків;

6) в динамічних умовах сьогодення конкретні знання і технології швидко старіють, втрачають цінність і вимагають регулярного оновлення. Тому фахівцеві необхідні **прагнення і готовність** до постійного **самонавчання, самовиховання і самовдосконалення**, максимальної реалізації творчого і особистісного потенціалу. Для цього йому мають бути притаманні інноваційне мислення і його стратегічна спрямованість,

здатність критичного осмислення діяльності. Для життєвого успіху потрібні також політична свідомість і політична культура.

1.6. Модель структури соціальної діяльності фахівця

Соціальна діяльність фахівця полягає в умілому розв'язанні ним множини проблем і завдань соціального характеру, які постають у процесі його професійної діяльності. Широке розмаїття таких завдань і проблем пов'язане з тим, що різним людям притаманні різні цілі, прагнення й інтереси, вони сповідують різні політичні, моральні, релігійні та інші погляди. Модель же цієї діяльності має узагальнювати всю сукупність соціальних дій і функцій фахівця в процесі його професійної діяльності та зв'язків між ними. Така узагальнена й упорядкована їх сукупність наведена на рис. 6.

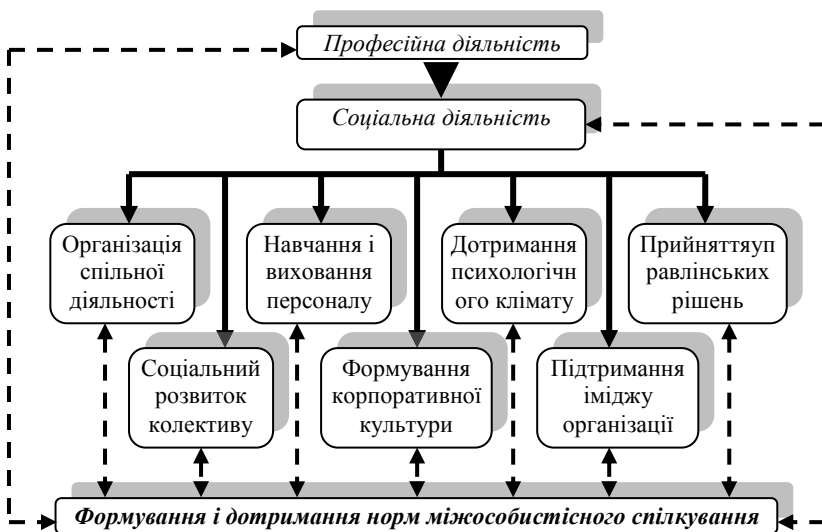

Рис. 6. Модель структури соціальної діяльності фахівця

Для спрощення в цій моделі не показано внутрішню структуру її складників і зв'язків між ними. Адже очевидно, що для ефективної організації спільної діяльності людей потрібна їх мотивація, на яку

впливають психологічний клімат в колективі, характер підготовки і прийняття рішень та рівень корпоративної культури. Ця ж культура залежить від таких чинників, як навчання і виховання персоналу, соціальний розвиток колективу, психологічний клімат у колективі тощо.

Як пишуть О. Г. Романовський, О. С. Пономарьов та А. О. Лаврентьева, «психологічний клімат є специфічним чинником, у якому відбивається й опосередковується будь-яка діяльність колективу та взаємовідносини між його членами». Вони при цьому спеціально підкреслюють, що «стан психологічного клімату значною мірою визначається ціннісно-орієнтаційною зрілістю колективу» [38, с. 70–71].

Є очевидним, що успішне виконання завдань і функцій соціальної діяльності фахівця істотно залежить від норм і характеру міжособистісного спілкування, прийнятих у колективі, й від того, на якому рівні у нього як керівника розвинені мистецтво і техніка спілкування з людьми. Успішна ж діяльність впливає на розвиток мистецтва спілкування. Збагачення цього досвіду підвищує здатність до самоаналізу, завдяки чому спілкування стає більш осмисленим і ефективним.

Наведена модель відображає начебто очевидні факти, однак уважний аналіз свідчить, що педагогіка вищої школи ще недостатньо враховує роль соціальної діяльності фахівця і не приділяє належної уваги формуванню його соціальної компетентності в системі професійної підготовки.

Тому перед педагогікою вищої школи постає важливе завдання: розробити і впровадити у навчально-виховний процес такі педагогічні технології, які б орієнтувалися на майбутню практику професійної і соціальної діяльності фахівця у їх системній єдності. Студенти й самі визнають, що їм не вистачає саме належних знань і навичок соціальної діяльності. В умовах ринкових відносин постійно загострюється конкуренція на ринку праці, тому молодий фахівець не має часу на тривалу адаптацію до умов роботи й на освоєння прийнятих у даній організації норм корпоративної культури і міжособистісних відносин.

Та й роботодавець ще досить неохоче витрачає кошти на підготовку та перепідготовку фахівця. Він також не хоче давати високу заробітну платню фахівцеві, що тільки пристосовується до умов роботи у його фірмі. Перевагу він скоріше віддасть можливості знайти готового

досвідченого фахівця через кадрову чи рекрутингову агенцію або переманити його з конкуруючої фірми.

Таки чином, модель соціальної діяльності фахівця відкриває можливість отримати чіткі орієнтири для системи його професійної підготовки стосовно того, як забезпечити ефективне формування сучасного компетентного і конкурентоспроможного фахівця.

1.7. Технологія розробки моделей фахівця та його діяльності

Поняття технології звичайно трактується як цілісна послідовність операцій, які утворюють виробничий процес виготовлення певного продукту чи послуги, разом з детальним описом способу їх виробництва і використовуваних для цього засобів та інструментарію. Під технологією розробки моделі фахівця чи його професійної та соціальної діяльності слід розуміти послідовність дій та тієї інформації, яка при цьому використовується.

Для прикладу розглянемо технологію розробки моделі професійної діяльності фахівця, яка здійснюється шляхом послідовного виконання сукупності дій, які можна навести у вигляді логічно пов'язаних між собою етапів.

Перший етап полягає у визначенні того, які виробничі функції й типові завдання має виконувати фахівець у процесі своєї професійної діяльності, і того, які знання та уміння йому потрібні для цього. Цей етап має підготовчий характер і здійснюється у двох паралельних напрямках. Перший з них полягає у виборі з Державного класифікатора видів економічної діяльності тих галузей і підгалузей, де використовується праця цього фахівця. Потім з Державного класифікатора професій слід вибрати первинні посади, які може обійняти випускник, його виробничі функції і посадові обов'язки. Паралельно використовується й другий шлях: в рамках свого моніторингу професійної діяльності випускників вищий навчальний заклад вивчає її цілі, зміст і характер, структуру виконуваних фахівцем функцій та завдань.

Доцільність цього підходу зумовлена загостренням конкуренції, через що підприємства і організації гнучко реагують на потреби ринку, тоді як державним нормативним документам властива інерційність. Отже, навчальний заклад в ринкових умовах має готувати фахівців, здатних

успішно працювати в умовах швидких змін техніки й технологій, здатних активно творити такі зміни. Сьогодні, як цілком справедливо підкреслює В. Г. Кремень, «світ вступив у інноваційний тип прогресу. Затребуваною в будь-якій галузі суспільства є лише **інноваційна людина**, тобто людина з інноваційним типом мислення, інноваційною культурою і здатністю до інноваційного типу діяльності. Така людина має бути здатною сприймати зміни, творити зміни, жити у постійно змінюваному середовищі – нові знання, нові ідеї, нові технології, нове життя» [17].

Другий етап розробки моделі діяльності фахівця передбачає системний аналіз виробничих функцій, які повинен виконувати цей фахівець у процесі своєї професійної діяльності, і типових завдань, що складають її зміст. За результатами цього аналізу з урахуванням об'єктів та предметів праці фахівця визначається фактична структура професійної діяльності, до якої його готують.

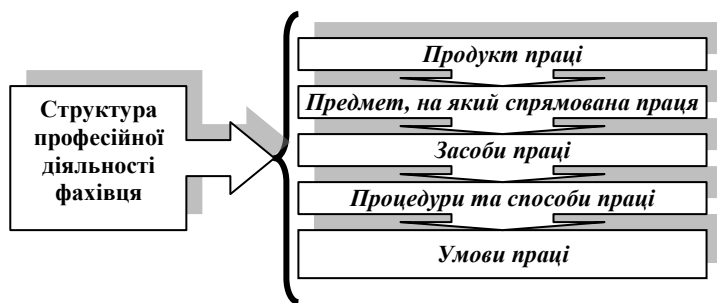

Рис. 7. Елементи структури професійної діяльності фахівця

Вона включає такі елементи (рис. 7):

по-перше, це *продукт праці*, під яким мається на увазі мета і кінцевий результат, отриманий при досягненні цієї мети;

по-друге, це *предмет праці*, тобто об'єкт, на який спрямована праця фахівця і яким може виступати матеріал, механізм, природне утворення, інша людина, ідея тощо;

по-третє, це *засоби праці*, її інструментарій, за допомогою якого здійснюється діяльність і досягається її мета;

по-четверте, це *процедури*, або *способи праці*, якими вважаються застосовувані технології, зміст діяльності та процес її здійснення, а також організація праці та управління;

по-п'яте, це *умови праці*, в яких звичайно відбувається професійна діяльність фахівця.

При визначенні структури професійної діяльності фахівця необхідно брати до уваги не тільки сучасний стан її елементів, а й прогноз їх розвитку, тобто тих змін, яких вони можуть зазнавати у майбутньому. Для цього слід відслідковувати провідні тенденції їх розвитку.

Третій етап розробки моделі використовує результати аналізу змісту праці фахівця і використовуваних технологій для визначення множини виробничих функцій його професійної діяльності в певній виробничо-технологічній чи організаційній системі. Наприклад, діяльність інженера може охоплювати таку множину виробничих функцій:

- 1) науково-дослідницькі, випробувальні та випробувально-експериментальні функції;
- 2) проектно-конструкторські функції;
- 3) технологічні функції: розробка технологій, їх супровід та нагляд за належним дотриманням;
- 4) організаційні та управлінські функції;
- 5) експлуатаційні функції й дії з обслуговування техніки;
- 6) аналітичні функції та прогнозування;
- 7) педагогічні функції: навчання і виховання персоналу та формування корпоративної культури;
- 8) функції з промислової безпеки та охорони праці;
- 9) функції технічного контролю.

Щоб забезпечити адекватність моделі, необхідна повнота функцій, які має виконувати фахівець. Тому в процесі формування переліку цих функцій слід урахувати життєвий цикл об'єкта діяльності фахівця та всі стадії цього циклу. Так, ними можуть бути передпроектні дослідження, проектування і конструювання, створення дослідного зразка продукції та його випробування, доопрацювання й організація серійного виробництва, експлуатація, відновлення і ремонт. Життєвий цикл об'єкта охоплює

також зняття з експлуатації й таких операцій, як утилізація чи ліквідація, якщо вони передбачаються для нього.

Іншим прикладом наведемо основні групи функцій, цілісну сукупність яких повинен виконувати викладач вищої школи в процесі здійснення своєї професійної педагогічної діяльності.

По-перше, це **навчальна робота**, яка включає лекції, семінарські заняття, лабораторні роботи, керівництво практикою, курсовими і дипломними роботами тощо. До її складу входять також контроль і педагогічна діагностика.

По-друге, це **науково-дослідна робота**, яка є джерелом постійного підвищення професійної компетентності викладача й оновлення змісту навчального матеріалу. До її структури входять також публікація результатів досліджень, виступи на наукових конференціях та залучення студентів до наукових досліджень.

По-третє, це **виховна робота**, в процесі якої формуються і розвиваються загальна і професійна культура студентів, їх морально-етичні погляди і переконання, світоглядні позиції, життєві цінності тощо. Ця робота спрямована на соціалізацію й особистісний розвиток студентів та їх підготовку до успішного життя і діяльності.

По-четверте, це **навчально-методична робота**, яка включає наукову й методичну обробку навчального матеріалу для ефективного його подання, підготовку підручників, навчальних посібників та іншої методичної літератури. Її мета – допомога студентам у засвоєнні навчального матеріалу й активізація пізнавальної діяльності.

По-п'яте, це **організаційна робота**, раціоналізація своєї діяльності, підвищення педагогічної майстерності, мотивація навчання студентів, управління їх самостійною роботою та участь у різних заходах.

При цьому вкрай важливо забезпечити системну цілісність навчально-виховного процесу. Адже, як пише С. М. Пазинич, «освіта, як і виховання, діалектично залежні одне від одного, а отже, їх неможливо мислити відокремлено одне від одного. А якщо це так, то виховання повинне передувати економіці, політиці і більше того, воно повинно випереджати їх у кожную мить часу. Адже економіка і політика – суть не мета, а засіб». Учений підкреслює, що «засобом культурного розвитку має бути доброякісна освіта, збагачена перманентним соціальним вихованням» [25, с. 82].

Четвертий етап розробки моделі полягає у формуванні переліку типових завдань і функцій, які фахівець повинен уміти виконувати. Цей перелік формується на підставі аналізу структури діяльності й передбачає визначення кінцевого результату, який відображає бажаний продукт діяльності фахівця і технологію його отримання. Перелік має чітко класифікувати завдання професійної діяльності, виокремлюючи в них стереотипні, діагностичні та евристичні завдання.

П'ятий етап завершує розробку моделі діяльності фахівця і зводиться до систематизації отриманої інформації та оформлення моделі у графічному або текстовому вигляді. Це дозволяє отримати чітке уявлення про цілі, зміст, структуру і характер його діяльності.

Моделі фахівця, його професійної і соціальної діяльності сприяють вибору змісту і організації його ефективної підготовки.

2. МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Самостійна робота студентів має розглядатися не просто як одна із форм їх навчально-пізнавальної діяльності, але й як найбільш ефективний засіб формування їх професійної і соціальної компетентності та особистісного розвитку. А для студентів заочної форми навчання вона взагалі є основою освіти. Адже з давніх часів помічено: те, що людина зробила самостійно, найкраще запам'ятовується й засвоюється нею. Як підкреслює В. В. Ягупов, «ніхто просто так не отримує певну сукупність знань, навичок і вмінь, їх можна здобути, тільки доклавши чималих зусиль» [46, с. 344]. Тим більше, що навчитися моделювати діяльність фахівця можна тільки при самостійному осмисленні сутності цієї діяльності, її змісту і структури.

Однак самостійна навчально-пізнавальна робота стає ефективною, коли вона ґрунтується на чітких методологічних принципах і належно організована з системним використанням правил наукової організації праці, якими, на жаль, студенти не завжди володіють. Тому вважаємо за доцільне навести певні рекомендації, спрямовані на забезпечення бажаної продуктивності самостійної роботи студентів та її внеску у формування високого рівня їх професійної педагогічної компетентності. При цьому будемо виходити із специфіки другої вищої освіти слухачів магістерської програми з педагогіки вищої школи.

По-перше, великий обсяг теоретичного матеріалу, прослуханого на лекції, забувається відразу після цієї лекції, тому необхідним є повторення його основних положень, принаймні тих, що мають бути безпосередньо використані у практичній діяльності слухача, й тих, яких потребують підготовка контрольної роботи й до іспиту.

По-друге, активна самостійна робота студента починається на лекції. Він має не просто слухати навчальний матеріал з моделювання діяльності, а зіставляти його з тим, як він уявляє майбутню діяльність фахівця, якого готує. Він може пропонувати свої міркування, що сприятиме збагаченню самого лекційного матеріалу.

По-третє, для кращого розуміння й засвоєння навчального матеріалу слід зосереджувати свою зацікавленість та увагу на тому, що є новим для слухача. Треба не стільки прагнути дослівно занотувати прослухане, скільки осмислити його, визначити можливі шляхи і способи застосування в своїй практичній діяльності з метою удосконалення навчально-виховного процесу.

По-четверте, при підготовці контрольної роботи доцільно переглянути свої записи, зроблені на лекції, рекомендовану літературу й осмислити зміст і характер своєї праці та міру її спрямованості на посилення професійної і психологічної готовності студента до майбутньої професійної діяльності. На підставі узагальнення цієї інформації слід зробити стислі нотатки для відображення власної практики в тексті контрольної роботи чи у виступі під час іспиту.

По-п'яте, готувати нотатки необхідно чітко й логічно приблизно за такою схемою: 1) теза чи думка, яку хоче висловити студент; 2) її зіставлення з тим, що викладається або використовується в реальній педагогічній діяльності; 3) чітке обґрунтування тези; 4) аргументи на користь прийняття тези; 5) висновок. Ця схема привчає студента логічно мислити й чітко викладати свої думки, що має бути невід'ємним елементом педагогічної культури викладача.

По-шосте, у кожному матеріалі для контрольної роботи чи виступу на іспиті, цілком природно, можуть бути використані думки інших людей, як висловлені безпосередньо, так і взяті з літературних джерел чи з Інтернету. Однак обов'язковою умовою використання їх повинно бути посилання на джерело. Неприпустимими є як плагіат, тобто запозичення без зазначення автора й джерела, так і компіляція, або побудова всього тексту тільки на чужих думках і положеннях. Вкрай необхідним є їх критичний аналіз, узагальнення та власна оцінка з позицій знань і розуміння сутності проблеми самим студентом.

По-сьоме, в процесі своєї практичної викладацької діяльності студентові доцільно регулярно осмислювати значення матеріалу, який він викладає, для формування високої професійної компетентності майбутнього фахівця та його конкурентоспроможності, нагадувати

вихованцям про це значення і стимулювати їх інтерес та якість навчально-пізнавальної діяльності.

По-восьме, слухач магістерської програми повинен сам глибоко осмислити роль і значення моделювання, прагнути самостійно розробляти та застосовувати моделі не тільки професійної діяльності своїх вихованців, а й своєї власної діяльності на різних часових інтервалах – від поточного заняття до викладання всієї дисципліни та удосконалення її змісту і методики подання матеріалу.

3. МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ СТУДЕНТАМИ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

Для тих студентів магістерської програми за спеціальністю «Педагогіка вищої школи», які навчаються за заочною формою, теоретичний матеріал з курсу «Моделювання діяльності фахівця» викладається на лекціях під час установчої сесії. Однак істотний дефіцит часу дозволяє лекторові висвітлити лише вузлові питання курсу. В період установчої сесії проводяться і практичні заняття, часто відразу після лекції. Отже, належним чином підготуватися до них у студентів немає ніякої можливості. Все це загалом негативно позначається на рівні їх знань і тому вимагає перенесення акценту у навчанні на самостійну роботу. Одним з її результатів і водночас однією з важливих форм контролю виступають контрольні роботи студентів, які вони мають виконувати протягом семестру.

У зв'язку з цим, як свідчить практика, основна частина зусиль студентів з оволодіння ними навчальним матеріалом дисципліни зосереджується саме на підготовці контрольних робіт. На жаль, знов-таки, як свідчить практика, дехто з них особливо не переймається пошуком корисної інформації з обраної теми, а знаходить собі готовий реферат в Інтернеті, друкує його під своїм прізвищем і, навіть не читаючи, відправляє до Центру заочного навчання. Цілком природно, що така «контрольна робота» не є ні контрольною, ні справжньою роботою і жодної користі «авторові» не приносить. Подібне ставлення до підготовки і виконання контрольної роботи звичайно притаманне студентам, яких цікавлять не знання чи професійна компетентність, а лише отримання диплому магістра.

Контрольним же роботам тих студентів, які дійсно прагнуть підвищити рівень своєї професійної компетентності, педагогічної культури та конкурентоспроможності, звичайно притаманні вдумливість і змістовність. У них чітко простежується думка автора, його власне ставлення до тієї чи іншої проблеми, осмислення й узагальнення досвіду власної педагогічної діяльності. Цікавою є й оцінка ними сутності, ролі й можливостей моделювання у забезпеченні належної якості підготовки фахівців, а також практики і засобів моделювання та застосування його результатів в тих навчальних закладах, де вони працюють. Хоча й ці роботи інколи містять певні недоліки, вони сприяють підвищенню рівня

знань студентів, осмисленню й оцінці ними складних педагогічних явищ, розвивають уміння працювати з літературою, нормативними документами та іншими джерелами, узагальнювати отриману інформацію.

Вважаємо за необхідне звернути увагу студентів заочної форми навчання на такі два моменти. По-перше, якщо в процесі виконання контрольної роботи у вас виникають ті чи інші питання, ви їх можете легко з'ясувати, спілкуючись за допомогою електронної пошти з викладачем. Враховуючи його зауваження і слухні поради, ви можете поліпшити зміст роботи й істотно підвищити якість її виконання.

По-друге, підбираючи літературу з обраної теми, постійно майте на увазі, що ви виконуєте роботу з дисципліни «Моделювання діяльності фахівця». *Типовою помилкою* значної кількості робіт є саме те, що їх автори забувають про це. Навіть достатньо глибоко продумані та змістовно написані роботи виявляються відірваними від стрижневої ідеї, якою виступає їх місце в системі моделювання та використання його результатів в освітньому процесі.

Тому перш за все необхідно показати й переконливо обґрунтувати роль і місце обраної теми у розробці та реалізації моделі фахівця чи його діяльності й подальшого використання цієї моделі для вибору змісту і характеру його належної професійної підготовки.

3.1. Загальні рекомендації до виконання контрольних робіт

Добре відомо, і це підтверджують дослідження Радислава Гандапаса, що людина з часом забуває 90 % того, що вона почула, 60 % того, що вона побачила, і тільки 10 % того, що вона зробила сама. Тому в сучасній педагогіці істотна роль відводиться самостійній роботі студентів. Заочна форма навчання передбачає максимальне використання переваг та можливостей самостійної роботи студентів і при їх серйозному ставленні до цієї роботи забезпечує бажану якість та ефективність освіти. Разом з системним використанням сучасних інформаційних технологій заочна форма навчання відкриває перед студентом реальні можливості спілкування з викладачем за допомогою скайпу та електронної пошти, отримувати поради і необхідні йому консультації, в тому числі й з виконання контрольних робіт. У кого ж відсутня така можливість, при

підготовці та виконанні контрольних робіт можна скористатися матеріалом цього навчально-методичного посібника і наведеними у ньому рекомендаціями. Природно, що вони носять орієнтовний характер, і в кожному конкретному випадку автор контрольної роботи самостійно може обрати її зміст і форму.

По-перше, перед підготовкою контрольної роботи необхідно уважно вдуматися у її тему, написати на папері чи набрати на комп'ютері все, що ви знаєте з неї й визначити те, чого ви ще не знаєте, але що, на вашу думку, є важливим для максимального розкриття теми контрольної роботи.

По-друге, вкрай доцільно скласти план роботи, оскільки він не лише дає змогу чітко бачити послідовність дій з написання роботи, але й допомагає її належним чином структурувати, а отже робить текст більш ясним і зрозумілим. Водночас план полегшує роботу над пошуком інформації та її подальшою обробкою й узагальненням.

По-третє, сам план має бути більш-менш детальним, включати вступ, два-три розділи (які, у свою чергу, можуть містити по два-три підрозділи) і висновки, а також список використаних джерел. Цей список має включати тільки ті джерела, які дійсно використовувалися автором і на які в тексті роботи є посилання. План роботи відображає структуру роботи, його характер свідчить про рівень розвиненості аналітичного мислення автора.

По-четверте, після складання плану роботи доцільно починати власне її виконання. Слід розуміти, що робота має бути присвячена певній конкретній темі, тому не слід писати все, що ви знаєте про моделювання, про людську діяльність чи певний конкретний її різновид або про особистість. Текст роботи повинен містити 10–12 сторінок формату А4 і бути надрукований шрифтом Times New Roman розміром 14 п через півтора інтервали.

По-п'яте, *вступ* є важливою частиною контрольної роботи. Він повинен відображати важливість та актуальність проблеми, її теоретичну і практичну значущість, історичні та інші довідкові дані про рівень її розробленості (з посиланням на дослідників чи розробників і їх праці), власну оцінку студентом цієї проблеми, яка становить тему його роботи та її місця у змісті й технології моделювання особистості фахівця чи його професійної діяльності. Орієнтовний обсяг вступу має складати одну-дві сторінки.

По-шосте, *перший розділ* контрольної роботи присвячується розкриттю призначення й сутності того об'єкта чи явища, які складають тему роботи, та його місця в загальній структурі системи, яка підлягає моделюванню. Цей розділ можна поділити на такі підрозділи: 1.1 – призначення, сутність і зміст об'єкта чи явища, що розглядається; 1.2 – його загальна структура. При бажанні й наявності інформації можна дати й 1.3 – історичні чи інші довідкові дані.

По-сьоме, *другий розділ* контрольної роботи присвячується розгляду умов та особливостей застосування відповідного об'єкта чи явища. Цей розділ можна поділити на такі підрозділи: 2.1 – загальна теорія стосовно сутності аналізованого об'єкта чи явища; 2.2 – характер впливу цього об'єкта чи явища на навчально-виховний процес; 2.3 – особливості прояву об'єкта чи явища в навчальному закладі, де працює студент. Якщо цей об'єкт чи явище там не має місця, можна навести причини або сформулювати рекомендації щодо доцільності його використання. Якщо у автора контрольної роботи є ще якісь думки стосовно об'єкта цієї роботи, він може їх викласти у підрозділі 2.4. Їх прикладом можуть слугувати вплив моделювання об'єкта чи явища на якість підготовки фахівців.

По-восьме, у разі необхідності можна сформувати ще один, *третій розділ* для демонстрації моделі професійної діяльності фахівця конкретного профілю та обґрунтування змісту його належної підготовки до успішного здійснення цієї діяльності.

По-дев'яте, *висновки* є обов'язковим і надзвичайно важливим елементом контрольної роботи. Вони підсумовують викладення інформації і дійсно мають являти собою ті висновки, що безпосередньо випливають з розглянутого матеріалу.

У такому розумінні висновки виступають одним із показників уміння студента логічно мислити й узагальнювати результати своєї роботи. *Типова помилка* багатьох студентів полягає в тому, що в розділі «Висновки» замість справжніх висновків вони наводять коротке резюме того, що фактично зроблене ними в процесі виконання даної контрольної роботи. Обов'язково необхідно показати, що аналізований у роботі об'єкт чи явище є складовою частиною більш загальної системи, моделювання якої необхідне для вдосконалення навчального процесу, змісту і характеру професійної підготовки фахівців.

Виконання контрольної роботи необхідно перш за все самому студентові, оскільки воно розвиває його уміння підбирати, аналізувати та реферувати літературу із заданої теми, логічно і послідовно викладати свої думки та аргументувати їх.

3.2. Рекомендації з оформлення контрольних робіт

Виходячи з добре відомого філософського положення про єдність змісту і форми, слід підкреслити, що викладач часто перше враження про контрольну роботу, а відтак і про знання самого студента отримує саме від характеру її оформлення. Тому це оформлення має відповідати прийнятим стандартам і в той же час бути естетичним, не містити фактичних та граматичних помилок і тим більше порушень встановлених вимог і правил. Для надання належної допомоги студентам заочної форми навчання при оформленні ними контрольних робіт з моделювання діяльності фахівця ми й наводимо ці рекомендації.

Титульний лист є не просто першою сторінкою контрольної роботи, а слугує основним джерелом інформації про роботу та про її автора. Тому він містить назву навчального закладу і кафедри, назву навчальної дисципліни і тему контрольної роботи, прізвище, ім'я та по батькові студента, індекс його академічної групи, вчене звання, прізвище та ініціали викладача, рік виконання контрольної роботи. Для можливості оперативного зв'язку зі студентом бажано також вказувати свою електронну адресу. Зразок оформлення титульного листа наведено в додатку 1.

Текст контрольної роботи має бути свідченням того, що студент дійсно працював над нею, аналізуючи знайомився з тим, як проблема, що лежить в основі роботи, висвітлена в навчальній, методичній та науковій літературі. Тому слід не тільки наводити інформацію, а й давати їй свою власну критичну оцінку. Бажано спочатку сформулювати необхідні визначення і пояснення, потім дати огляд літератури з проблеми і нарешті навести своє бачення проблеми, шляхів і засобів її ефективного розв'язання. Допускається включення в текст роботи схем, рисунків, діаграм та іншого ілюстративного матеріалу.

Украй важливо навчитися правильно працювати з літературою й давати посилання на використані джерела. Якщо в тексті згадується

внесок того чи іншого вченого, після згадки слід навести у квадратних дужках номер роботи відповідного автора у списку використаних джерел. Наприклад, «проблеми культури ділового спілкування детально розглядає Ф. А. Кузин [6], якщо під номером шість у списку літератури наведена книга:

6. Кузин Ф. А. Культура делового общения : практич. пособие : 6-е изд., перераб. и доп. / Ф.А. Кузин – М. : Ось – 89, 2002. – 320 с.

У разі, коли в контрольній роботі дослівно наводиться частина тексту з кось джерела, то в квадратних дужках пишеться номер цього джерела, а через кому – номер сторінки, на якій розташовано цитований матеріал. Наприклад, «як указують О. С. Пономарьов та О. М. Касьянова, *«професійна компетентність фахівця в обраній ним сфері діяльності, у свою чергу, являє собою цілісну сукупність знань, умінь та навичок, необхідних йому для успішного виконання виробничих завдань і функцій, передбачених державними і галузевими стандартами»* [7, с. 134], якщо під номером сім у списку літератури наведена книга

7. Пономарьов О. С. Моделирование деятельности специалиста : підручник / О. С. Пономарьов, О. М. Касьянова. – НТУ «ХПІ»; ФОП Тагаєв П. О., 2011. – 236 с.

Вважаємо за необхідність звернути увагу студентів на чотири такі істотні моменти. По-перше, необхідно використовувати літературні джерела, видані не раніше 2000 року. По-друге, при посиланні на певного автора в тексті роботи слід спочатку писати його ініціали, потім прізвище, тоді як в списку використаних джерел – спочатку прізвище, потім ініціали. По-третє, крапка в кінці речення, яке містить посилання на джерела, ставиться після квадратних дужок. По-четверте, джерело, на яке посилається, слід подавати тією мовою, якою воно надруковано, не перекладаючи його назву, тим більш за допомогою комп'ютерного перекладача.

Узагалі оформленню літератури слід приділити належну увагу, оскільки це необхідно робити відповідно до чинних стандартів. Перш за все порядок розташування джерел. Він має бути за українським алфавітом, потім наводяться іноземні видання за латинським алфавітом. Наведемо ще декілька з основних правил, яких студентів необхідно обов'язково дотримуватися при оформленні списку використаних джерел.

1. При посиланні на монографію, підручник чи навчальний посібник одного автора необхідно спочатку подати його прізвище й ініціали, потім назву книжки, через дві крапки – її жанр (монографія, підручник тощо). Через скісну (/) ініціали і прізвище автора, після чого ставиться крапка, тире й місто видання, через дві крапки – видавництво, через кому – рік видання. Після крапки і тире – загальна кількість сторінок (наприклад, 324 с.). Прийнято скорочено писати такі міста: Київ (К. :), Харків (Х. :), Львів (Лв. :), Москва (М. :), Мінськ (Мн. :), Санкт-Петербург (СПб. :), всі інші – повністю. Приклад:

Романовський О. Г. Підготовка майбутніх інженерів до управлінської діяльності : Монографія / О. Г. Романовський. – Х. : Основа, 2001. – 312 с.

2. При посиланні на книжку двох чи трьох авторів спочатку наводяться прізвище й ініціали першого з них, потім назва книги, через дві крапки – її жанр і через скісну – ініціали та прізвища всіх авторів (у тому числі й першого) у тому порядку, як наведено у вихідних даних книги, після цього – як в п. 1. Приклади:

Пазинич С. М. Філософська рефлексія сьогодення : Монографія / С. М. Пазинич, О. С. Пономарьов. – Х. : ХДАДМ, 2011. – 348 с.

Заветний С. О. Філософія впливу : Монографія / С. О. Заветний, О. С. Пономарьов, С. М. Пазинич. – Савчук О. О., 2011. – 204 с.

3. Книжка чотирьох авторів наводиться, починаючи з назви і жанру, після чого через скісну наводяться ініціали і прізвища всіх авторів у тому порядку, як вони наведені у вихідних даних книги, після цього – як в п. 1. Приклад:

Соціальне пізнання : Монографія / В. М. Бабаєв, О. С. Пономарьов, С. М. Пазинич, С. О. Заветний. – Х. : ХНУМГ, 2014. – 320 с.

4. Книжка п'яти і більше авторів подається, починаючи з її назви й жанру, потім через скісну наводяться ініціали і прізвища перших трьох авторів і слова «та ін.», а далі – як у п. 1. Приклад:

Філософія общенья / В. Г. Кремень, Д. И. Мазоренко, С. А. Заветный и др. – Х. : ХНТУСХ им. П. Василенко, 2011. – 440 с.

5. При посиланні на журнальні статті наводяться прізвище та ініціали першого автора, потім назва статті, через скісну – ініціали і прізвища всіх авторів (не більше трьох, якщо їх більше, після третього пишуть «та ін.»), через дві скісних (//) – повна назва журналу, через

крапку і тире – рік виходу, знову через крапку і тире – номер, через крапку й тире – велика літера С і через крапку – початкова й кінцева сторінки, на яких розташована цитована стаття. Приклади:

Пономарьов О. С. Філософія спілкування в контексті культури соціального управління / О. С. Пономарьов // Теорія і практика управління соціальними системами. – 2011. – № 1. – С. 23–30.

Романовський О. Г. Суспільні характеристики сучасного стану розвитку теорії адаптивного управління в освітніх системах / О. Г. Романовський, М. К. Чеботарьов // Теорія і практика управління соціальними системами. – 2014. – № 1. – С. 26–33.

6. Збірники матеріалів наукових конференцій оформляються так, як наведено у прикладі:

Пространство литературы – путь к миру, согласию и сотрудничеству между славянскими народами : сборник научных трудов : по материалам VII Междунар. научно-практ. конф. 20 дек. 2012 г., Харьков / под ред. А. Г. Романовского, Ю. И. Панфилова. – Х. : НТУ «ХПИ», 2013. – 432 с.

7. Посилання на дисертаційні роботи у списку джерел оформляються таким чином:

Петров П. П. Активність молодих зірок сонячної маси : дис. доктора фіз.-мат. наук : 01.03.02 / Петров Петро Петрович. – К., 2005. – 276 с.

8. Посилання на автореферати дисертацій оформляються у списку джерел таким чином:

Поплавська М. В. Формувальні готовності майбутніх інженерів до професійно-особистісного розвитку : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / М. В. Поплавська. – 2014. – 20 с.

Використання в контрольній роботі фактичної, довідкової, ілюстративної чи іншої інформації, запозиченої з літературних чи інших джерел, завжди має бути достатньо мотивованим, а не слугувати своєрідним «прикрашанням» роботи кількістю посилань на них. Інформація з них призначена для ілюстрації розуміння студентом сутності аналізованої проблеми, обізнаності зі станом її досліджень, поясненням вибору ним того чи іншого підходу до розв'язання цієї проблеми й характеру викладення ним відповідного матеріалу.

Додаток 1
Зразок оформлення титульного листа контрольної роботи

Міністерство освіти і науки України

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»**

Кафедра стратегічного управління

КОНТРОЛЬНА РОБОТА

з дисципліни «Моделювання діяльності фахівця»

Тема: «Загальна структура моделі фахівця»

Виконав Шевченко Сергій Іванович
Група ІФЗ-296
Перевірів проф. Пономарьов О.С.

Харків
2015

3.3. Орієнтовна тематика контрольних робіт з моделювання діяльності фахівця

1. Моделювання як спосіб наукового пізнання.
2. Особливості моделювання в соціально-гуманітарних науках.
3. Теоретичні основи педагогічного моделювання.
4. Моделювання в педагогічній діяльності.
5. Сутність і призначення моделі фахівця.
6. Принципи розробки моделі фахівця.
7. Нормативно-правова база моделювання в педагогіці вищої школи.
8. Загальна структура моделі фахівця.
9. Основні вимоги до компетентності та їх відображення в моделі фахівця.
10. Вимоги до особистості фахівця та їх відображення в моделі.
11. Загальне поняття людської діяльності й необхідність її моделювання.
12. Сутність професійної діяльності, її особливості й потреба в моделі.
13. Призначення моделі професійної діяльності фахівця.
14. Структура професійної діяльності фахівця та її модель.
15. Моделювання діяльності фахівця.
16. Сутність і призначення моделі професійної діяльності.
17. Структура педагогічної діяльності викладача вищої школи та її модель.
18. Технологія розробки моделі професійної діяльності фахівця.
19. Зв'язок між професійною діяльністю фахівця та його підготовкою.
20. Соціальні функції професійної діяльності та їх модель.
21. Система зв'язків у системі соціальних технологій.
22. Модель загальної структури соціальної діяльності фахівця.
23. Педагогічні технології формування навичок соціальної діяльності.
24. Структура професійної діяльності конкретного фахівця та їх відображення в моделі цієї діяльності.
25. Вимоги до професійної компетентності й особистісних якостей фахівця та їх відображення в моделі.

26. Модель навчальної діяльності викладача вищої школи.
27. Моделювання науково-дослідного складника професійної діяльності викладача вищої школи.
28. Модель виховної діяльності викладача вищої школи.
29. Моделювання навчально-методичної діяльності викладача вищої школи.
30. Модель організаційної діяльності викладача вищої школи.

Студент, у якого є власний практичний досвід педагогічної діяльності, може обрати іншу тему контрольної роботи, обов'язково узгодивши її з викладачем. У такому разі слід показати переваги і недоліки застосовуваних у навчальному закладі об'єктів, методів і технологій моделювання та навести рекомендації з їх вдосконалення.

Рекомендована література

Основна:

1. Пономарьов О. С. Моделювання діяльності фахівця : підручник / О. С. Пономарьов, О. М. Касьянова. – НТУ «ХПІ»; ФОП Тагаєв П. О., 2011. – 236 с.

Додаткова:

1. Ветров Ю. Проблема моделирования педагогических систем / Ю. Ветров, М. Мельникова // Высшее образование в России. – 2005. – № 5. – С. 59–62.

2. Дахин А. Н. Педагогическое моделирование как средство модернизации образования в открытом информационном сообществе / А. Н. Дахин // Стандарты и мониторинг в образовании. – 2004. – № 4. – С. 46–60.

3. Дмитриев С. В. Парадоксы технологии педагогического моделирования – новые понятия или новая реальность / С. В. Дмитриев // Педагогические технологии. – 2009. – № 5. – С. 16–31.

4. Дружилов С. А. Концептуальная модель профессиональной деятельности как психологическая доминанта профессионализма человека / С. А. Дружилов // Вестник Балтийской педагогической академии. – 2002. – № 48. – С. 46–50.

5. Корнещук В. В. Моделювання в системі підготовки професійно надійного спеціаліста: теоретичний аспект / В. В. Корнещук //

Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Г. Сковороди». – 2008. – Вип. 14. – С. 14–16.

6. Ларионова А. С. Формирование модели личности специалиста в процес се обучения в вузе / А. С. Ларионова // Наукові праці ДонНТУ : серія «Педагогіка, психологія і соціологія». – 2003. – № 1.

7. Лодатко Є. О. Моделювання освітніх систем у контексті ціннісної орієнтації соціокультурного простору / Є. О. Лодатко. – Вісник Черкаського університету. Серія Педагогічні науки. – 2007. – Вип. 112. – С. 32–40.

8. Мещанінов О. П. Сучасні моделі розвитку університетської освіти в Україні : монографія / О. П. Мещанінов. – Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2005. – 460 с.

9. Михеев В. И. Моделирование и методы теории измерений в педагогике. – 3-е изд., стереотип. / В. И. Михеев. – М. : КомКнига, 2006. – 200 с.

10. Остапенко А. А. Моделирование многомерной педагогической реальности: теория и технологи / А. А. Остапенко. – М. : Народное образование, 2005. – 384 с.

11. Пономарев А. С. Модель специалиста как источник выбора и обоснования содержания профессионального образования / А. С. Пономарев. – НТУ «ХПИ», 2006. – 58 с.

12. Пономарьов О. С. Модель професійної діяльності фахівця: текст лекцій / О. С. Пономарьов. – НТУ «ХПІ», 2006. – 36 с.

13. Пономарьов О. С. Модель соціальної складової професійної діяльності фахівця : навч.-метод. посіб. / О. С. Пономарьов, С. О. Заветний. – НТУ «ХПІ», 2008. – 48 с.

14. Зміст і сутність педагогічної діяльності : навч. посіб. / О. Г. Романовський, О. С. Пономарьов, С. М. Пазинич та ін. – НТУ «ХПІ», 2007. – 228 с.

Студент при написанні контрольної роботи може користуватися й іншими джерелами, в тому числі журнальними статтями та електронними ресурсами.

4. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗНАЇ З ДИСЦИПЛІНИ «МОДЕЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦЯ»

Добре відомо, що контроль і оцінка будь-якого виду людської діяльності істотною мірою сприяють безпосередньо підвищенню її якості й ефективності, впливають на ціннісне ставлення виконавців до її здійснення, розвивають їх відповідальність. Це певною мірою стосується й контролю та оцінки діяльності всіх учасників цілісного освітнього процесу. Мета контролю саме й полягає в тому, щоб сформувати у студента свідоме й відповідальне ставлення до процесу оволодіння навчальним матеріалом, розуміння, що знання цього матеріалу є однією з важливих передумов його успішного життя й діяльності.

Контроль знань є невід'ємною частиною навчально-виховного процесу. Він відіграє важливу роль у забезпеченні належної якості підготовки студентів, утворюючи своєрідний зворотний зв'язок. Контроль стає особливо необхідним при перевірці ефективності самостійної роботи студентів. Крім безпосередніх цілей оцінки набутих ними знань, умінь і практичних навичок професійної діяльності, він слугує також оцінкою відповідального ставлення студента до навчально-пізнавального процесу, оцінки його умінь логічно мислити й чітко викладати свої думки. Таким чином, за допомогою системи контролю знань у дійсності фактично відбувається оцінка розвитку рівня професійної і соціальної компетентності студента, його загальної та професійної культури.

Контроль знань з навчальної дисципліни, присвяченої моделюванню діяльності фахівця, має не формальний характер, оскільки безпосередньо спрямований на реальне підвищення рівня теоретичної, логіко-методологічної та практичної підготовки слухачів магістерської програми з педагогіки вищої школи до ефективної педагогічної діяльності на засадах гуманізму, передових досягнень сучасної світової педагогічної науки й освітньої практики.

Контроль знань студентів заочної форми навчання з дисципліни здійснюється шляхом перевірки контрольних робіт та оцінки відповідей студентів на іспиті.

4.1. Критерії оцінки контрольної роботи та відповіді на іспиті

Контрольна робота являє собою важливий результат самостійного оволодіння студентом навчальним матеріалом з дисципліни, і її оцінювання дає половину загальної оцінки знань студента. Другу її половину складає оцінка відповіді студента на питання екзаменаційного білету та додаткові питання викладача під час іспиту.

Екзаменаційний білет затверджується кафедрою і містить два питання приблизно однакового рівня складності з різних розділів курсу. Для підготовки відповідей на ці питання студентам дається певний час, після завершення якого вони запрошуються до усного викладу цих відповідей.

Оцінювання і контрольної роботи, і відповідей на питання екзаменаційного білета здійснюється за встановленими відповідним Положенням критеріями [26] і оформляється як за національною системою оцінок («відмінно», «добре», «задовільно» й «незадовільно»), так і за європейською системою ESTS. Зіставлення оцінок здійснюється згідно з прийнятими правилами відповідності, наведеними у таблиці 1, за умовою стобальної шкали.

Таблиця 1. – Зіставлення оцінок

Кількість балів	Оцінка за системою ESTS	Оцінка за національною системою
90–100	A	Відмінно
85–89	B	Добре
75–84	C	
65–74	D	Задовільно
55–64	E	
35–54	FX	Незадовільно
менше 35	F	

Загальна оцінка визначається як середнє арифметичне оцінок за контрольну роботу і за кожен з двох відповідей на питання екзаменаційного білета. При цьому округлення при обчисленні здійснюється на користь студента. Самі ж оцінки за контрольну роботу

та відповіді на кожне питання екзаменаційного білета визначаються згідно з такою системою критеріїв:

Критеріями виставлення оцінки **«відмінно /А»** слугує бездоганна, логічно побудована й чітко викладена відповідь, яка містить визначення основних понять, належну аргументацію, посилання на відомих дослідників певного педагогічного явища, зокрема тих чи інших аспектів професійної підготовки студентів тощо, а також власну думку студента та його критичні аргументовані оцінки. При цьому відповіді на питання можуть містити незначні неточності. Оцінка «відмінно/А» виставляється за глибоке розуміння й належне розкриття студентом теми цієї роботи та демонстрацію уміння моделювати відповідний об'єкт чи явище, готовність успішно використовувати його модель у реальній педагогічній діяльності.

Оцінка **«добре/В»** виставляється за правильно сформульовану відповідь, яка демонструє глибокі знання в обсязі обов'язкового матеріалу, передбаченого програмою; вміння давати аргументовані відповіді на запитання. При цьому відповідь може містити певні неточності, що не спотворюють загального її змісту та викладу визначень, принципів і положень моделювання певного об'єкта чи явища. Виконання ж контрольної роботи свідчить про належне засвоєння і розуміння студентом цілей і принципів моделювання при розкритті сутності та змісту обраної теми.

Оцінка **«добре/С»** виставляється за правильно сформульовану відповідь на питання екзаменаційного білету та правильно викладений текст контрольної роботи, які свідчать про міцні знання матеріалу, що вивчається, та уміння його практичного застосування. При цьому виявляється невміння студентом використовувати теоретичні знання для розв'язування складних практичних завдань та для моделювання педагогічних явищ чи ситуацій.

Оцінка **«задовільно/Д»** виставляється у тому разі, коли студент дає вірні, хоча й недостатньо розгорнуті відповіді на питання екзаменаційного білета, чи вірно, але недостатньо повно розкриває тему контрольної роботи. При цьому він демонструє загальне уявлення про сутність і значення моделювання в педагогіці, знання основних фундаментальних положень навчального матеріалу дисципліни та їх практичного застосування. Однак проявляє невміння давати

аргументовані відповіді на питання, аналізувати викладений матеріал і розв'язувати складні практичні завдання.

Оцінка **«задовільно/Е»** виставляється у разі, коли відповіді студента на питання екзаменаційного білета та характер виконання контрольної роботи свідчать про знання ним основних фундаментальних положень матеріалу, уявлення (хоча й досить обмежене) про зміст і сутність основних понять та положень навчальної дисципліни. Водночас він проявляє незнання окремих (непринципових) питань, невміння послідовно і аргументовано висловлювати думку й застосовувати теоретичні положення при розв'язанні практичних завдань.

Оцінка **«незадовільно/FX»** виставляється при відсутності у студента належного розуміння сутності моделювання тих об'єктів і явищ, про які йдеться у питаннях контрольної роботи, екзаменаційному білеті й додаткових питаннях, при незнанні основних фундаментальних положень курсу, при істотних помилках у відповідях на запитання, невмінні розв'язувати прості практичні завдання. Однак додаткове вивчення матеріалу може бути виконане в терміни, передбачені навчальним планом, і дає студентові можливість ще раз спробувати скласти іспит.

Оцінка **«незадовільно/F»** означає повну відсутність у студента будь-яких знань з навчальної дисципліни, істотні помилки у відповідях на питання екзаменаційного білета, незнання основних фундаментальних положень і невміння орієнтуватися під час розв'язання простих практичних задач. Ця оцінка позбавляє студента права переписувати контрольну роботу, перездавати екзамен і фактично виступає поданням до його відрахування з вищого навчального закладу. Для отримання позитивної оцінки йому потрібне повторне вивчення навчальної дисципліни.

Наведений тут загальний опис критеріїв оцінки контрольної роботи та відповідей студента в процесі складання ним іспиту має застосовуватися з обов'язковим урахуванням відвідування ним лекцій і практичних занять під час установчої сесії та активності при електронному листуванні з викладачем з проблем підготовки контрольної роботи. Крім того, у разі виставлення студентові оцінки «відмінно» необхідно також враховувати прояви його знань основ філософії освіти і психологічних особливостей навчально-виховного процесу, розуміння

ним гуманістичної спрямованості освіти та високої культури професійної педагогічної діяльності.

Оскільки ж контрольна робота призначена для перевірки якості самостійної роботи студента і характеру засвоєння знань студентів з навчальної дисципліни «Моделювання діяльності фахівця», вона подається виключно у письмовій формі. Тому вказані вище нюанси навчально-пізнавальної діяльності студента можуть бути враховані тільки за результатами їх належного висвітлення у його відповідях на питання цієї роботи. Перш за все йдеться про прояви самостійного мислення та глибокого розуміння сутності й ролі моделювання педагогічних об'єктів і явищ та можливостей використання його результатів.

Відзначимо, що завчасне знайомство студентів з критеріями оцінки контрольної роботи і відповідей на іспиті вже само собою сприяє їх серйозному ставленню до підготовки та формулювання цих відповідей і до розкриття й оформлення контрольної роботи.

З цією ж метою вважаємо за необхідне навести питання для підготовки студента до іспиту.

4.2. Питання для підготовки до іспиту

1. Загальне поняття моделювання, його сутність і призначення.
2. Принципи побудови моделі певного об'єкта чи явища.
3. Взаємозв'язки між об'єктом пізнання та його моделлю.
4. Сутність поняття людської діяльності та її основні види.
5. Філософські аспекти феномену людської діяльності.
6. Психологічні аспекти людської діяльності.
7. Педагогічні аспекти людської діяльності.
8. Характерні особливості професійної діяльності.
9. Загальна структура людської діяльності.
10. Матеріально-практична діяльність.
11. Людська діяльність у духовній сфері.
12. Основні характеристики діяльності.
13. Мотивація діяльності, її характер і значення.
14. Діяльнісний підхід в освіті.
15. Загальна схема побудови моделі.
16. Класифікація видів діяльності.

17. Відмінності моделювання у природничих та соціально-гуманітарних науках.

18. Особливості моделювання в технічних науках.

19. Межі та умови застосування моделей і моделювання в соціально-гуманітарних науках.

20. Репрезентативність та адекватність моделі.

21. Основні види і класи завдань професійної діяльності.

22. Види умінь та рівні їх сформованості.

23. Особливості професійної підготовки фахівця.

24. Роль соціальних функцій професійної діяльності фахівця.

25. Сутність соціальної діяльності фахівця.

26. Шляхи, способи і педагогічні технології формування соціальної компетентності фахівця.

27. Подвійний характер соціальної діяльності фахівця.

28. Залежність між професійною діяльністю фахівця та його професійною підготовкою.

29. Соціальна компетентність фахівця.

30. Технологія розробки моделі професійної діяльності фахівця.

31. Професійно й соціально значущі особистісні риси і якості фахівця та їх урахування в моделі фахівця.

32. Принципи розробки моделі фахівця.

33. Особливості застосування моделі фахівця.

34. Нормативні документи як джерела формування моделі професійної діяльності фахівця.

35. Нормативно-правова основа моделювання у практиці педагогіки вищої школи.

36. Взаємозв'язок між моделлю фахівця і моделлю його професійної діяльності.

37. Галузевий стандарт ГСВО МОН України «Освітньо-кваліфікаційна характеристика».

38. Галузевий стандарт ГСВО МОН України «Освітньо-професійна програма».

39. Моделювання як метод соціально-гуманітарних досліджень.

40. Типи моделей, використовуваних у соціально-гуманітарних дослідженнях.

41. Характер і типи моделей, використовуваних у педагогічних дослідженнях.

42. Загальна структура соціальної компетентності фахівця.

43. Знання, уміння і навички, що утворюють соціальну компетентність фахівця.

44. Технологія розробки соціальної діяльності фахівця.

45. Загальна структура моделі фахівця.

46. Чинники, які впливають на еволюцію змісту і характеру професійної діяльності та її моделі.

47. Роль соціальної діяльності для персоналу, організації, суспільства та самого фахівця.

48. Професійно і соціально значущі якості особистості фахівця.

49. Завдання освіти з розвитку особистості фахівця.

50. Моделювання особистісного розвитку майбутнього фахівця.

51. Основні етапи процесу розробки моделі фахівця.

52. Елементи структури професійної діяльності фахівця.

ПІСЛЯМОВА

Моделювання являє собою достатньо поширений і надзвичайно важливий та плідний метод наукового пізнання. Воно дозволяє дослідникові отримати з належною мірою достовірності необхідну інформацію про об'єкт пізнання без безпосереднього звертання до самого цього об'єкта. Більш того, важливу інформацію за допомогою моделі можна отримати навіть про об'єкт, який ще не існує, а тільки проектується. Ці можливості зумовили застосування моделювання у найрізноманітніших сферах науки і техніки.

Широке розмаїття сфер застосування технології дослідження за допомогою моделювання й завдань, які вдається успішно розв'язувати за його допомогою, призвели до появи широкого спектра використовуваних моделей. Особливо плідним виявляється застосування математичних та комп'ютерних моделей. Однак низка принципових ускладнень, пов'язаних з істотною невизначеністю при описі психологічних особливостей людини, її інтелекту і процесів мислення тощо, обмежують можливості застосування таких моделей в педагогіці й аналізі різних педагогічних явищ і навчально-виховного процесу взагалі. Тому тут використовуються переважно описові та схематичні моделі. Однак і вони дають відчутні результати.

Серед завдань, які педагогіка покладає на моделювання як метод дослідження, чільне місце посідають розробка й застосування моделей фахівця та його професійної і соціальної діяльності. Ці моделі дозволяють визначити й обґрунтувати цілі, зміст і характер навчання та виховання студентів, визначити орієнтири їх професійної підготовки і особистісного розвитку.

Побудова таких моделей є не простою й легкою справою. Вона вимагає детального аналізу й опису всієї гами завдань і функцій, які доводиться виконувати фахівцеві відповідної спеціальності в процесі професійної діяльності. Цю інформацію слід узагальнити й визначити необхідні для виконання основних завдань і функцій знань та умінь, а також рівня розвитку професійно і соціально значущих рис і якостей майбутнього фахівця.

Саме викладу цих питань і присвячено наш посібник. При його підготовці ми виходили з необхідності раціонального розв'язання

суперечності між дефіцитом часу, характерним для студентів заочної форми навчання, та їх бажанням оволодіти знаннями з моделювання і практикою побудови моделей та їх застосування. Щиро сподіваємося, що пропонований посібник стане у нагоді не тільки його безпосереднім користувачам, але й педагогам-практикам і сприятиме їх успішній діяльності. Гадаємо, що він пробудить у них інтерес до педагогічного моделювання як одного з важливих засобів підвищення якості підготовки фахівців та формування їх високої професійної і соціальної компетентності. Будемо вдячні всім, хто висловить свої критичні зауваження і побажання стосовно змісту посібника і характеру подання матеріалу. Всі ці зауваження і побажання ми обов'язково врахуємо у нашій подальшій роботі.

ГЛОСАРІЙ

Адекватність моделі – здатність моделі відображати структуру і властивості об'єкта моделювання, важливі саме з позицій даного дослідження.

Валідність моделі – здатність моделі визначати ті параметри та/або характеристики, для отримання яких вона побудована.

Виробнича діяльність – сукупність дій працівників із застосуванням засобів праці, необхідних для перетворення ресурсів у готову продукцію.

Діагностичні завдання діяльності – завдання, які вимагають урахування фактичного стану об'єкта діяльності.

Діяльність – форма існування людського суспільства, прояв активності суб'єкта, що виражається в доцільній зміні навколишнього світу та в перетворенні людиною самої себе.

Достовірність моделі – властивість моделі надавати правильну інформацію про стан чи характер функціонування об'єкта.

Евристичні завдання діяльності – завдання, які виконуються за складним алгоритмом із самостійним конструюванням рішень.

Знаково-практичні уміння – уміння виконувати операції зі знаками та знаковими системами, які є моделями певних об'єктів чи явищ.

Знаково-розумові уміння – уміння розумового виконання операції зі знаками та знаковими системами.

Моделювання – метод дослідження, що ґрунтується на заміні об'єкта дослідження подібним йому у певному відношенні об'єктом, який виступає його моделлю.

Модель – спрощене уявлення об'єкта дослідження, яке дозволяє отримувати достовірну інформацію про об'єкт чи процеси в ньому.

Модель професійної діяльності фахівця – детальний опис завдань і функцій професійної діяльності фахівця і необхідних для їх виконання знань та умінь.

Модель соціальної діяльності фахівця – детальний опис завдань і функцій соціального характеру, які фахівець має виконувати в процесі професійної діяльності, та відповідних знань і умінь.

Модель фахівця – опис знань, умінь і навичок фахівця та рівні розвитку його професійно значущих особистісних рис, необхідних для належного виконання завдань та функцій його професійної діяльності.

Освітньо-кваліфікаційна характеристика (ОКХ) спеціальності – галузевий стандарт, який узагальнює зміст освіти, відображає цілі професійної підготовки та компетентність фахівця.

Повнота моделі – здатність моделі достовірно відображати всю гаму властивостей об'єкта моделювання, яка цікавить дослідника.

Предметно-практичні уміння – уміння людини виконувати дії зі зміни форми об'єктів чи їх переміщення у просторі.

Предметно-розумові уміння – уміння людини виконувати операції з уявними чи розумовими образами предметів (аналіз, класифікація, порівняння, узагальнення тощо).

Професійна діяльність – систематична діяльність, що передбачає спеціальну підготовку, психологічну спрямованість, певний рівень інтелектуального і фізичного розвитку.

Професійна компетентність – рівень оволодіння людиною системою знань і умінь, необхідних для ефективного виконання нею завдань та функцій професійної діяльності.

Професійна підготовка – цільова підготовка людини у спеціалізованому навчальному закладі, спрямована на формування у неї знань та умінь, необхідних для її успішної професійної діяльності.

Професійні завдання – завдання професійної діяльності фахівця безпосередньо спрямовані на виконання його функцій як професіонала.

Соціальна діяльність – виконання фахівцем завдань і функцій соціального характеру, які виступають невід'ємною частиною його професійної діяльності.

Соціально-виробничі завдання – завдання, пов'язані з діяльністю фахівця у сфері виробничих та міжособистісних відносин людей.

Стереотипні завдання діяльності – завдання, що виконуються за заданим алгоритмом як послідовністю однозначних заздалегідь визначених операцій.

Технологія розробки моделі діяльності – чітко визначена послідовність дій, яка трансформує чітке уявлення про зміст і характер професійної діяльності у зміст і характер відповідної підготовки.

Фахівець – людина, яка отримала професійну підготовку для певної сфери суспільного виробництва і набула необхідного досвіду успішної діяльності у цій сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арсеньев А. В. Философские основания понимания личности / А. В. Арсеньев. – М. : Издательский центр «Академия», 2001. – 592 с.
2. Васянович Г. П. Педагогічна етика: Навч. метод. посіб. / Г.П. Васянович. – Л.: Норма, 2005. – 344 с.
3. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи : навч. посіб. / С. С. Вітвицька. – К. : Центр навчальної л-ри, 2003. – 320 с.
4. Вітвицька С. С. Практикум з педагогіки вищої школи : навч. посіб. / С. С. Вітвицька. – К. : Центр навчальної л-ри, 2005. – 398 с.
5. Ветров Ю. Проблема моделирования педагогических систем / Ю. Ветров, М. Мельникова // Высшее образование в России. – 2005. – № 5. – С. 59–62.
6. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
7. Дахин А. Н. Педагогическое моделирование как средство модернизации образования в открытом информационном сообществе / А. Н. Дахин // Стандарты и мониторинг в образовании. – 2004. – № 4. – С. 46–60
8. Дмитриев С. В. Парадоксы технологии педагогического моделирования – новые понятия или новая реальность / С. В. Дмитриев // Педагогические технологии. – 2009. – № 5. – С. 16–31.
9. Дружилов С. А. Концептуальная модель профессиональной деятельности как психологическая доминанта профессионализма человека / С. А. Дружилов // Вестник Балтийской педагогической академии. – 2002. – № 48. – С. 46–50.
10. Дьюї Дж. Моральні принципи в освіті / пер. з англ. – Л. : Літопис, 2001. – 32 с.
11. Ігнатюк О. А. Моделювання професійної діяльності як підгрунтя процесу формування готовності до самовдосконалення майбутнього інженера // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2007. – № 12. – С. 80–84.
12. Каракозова Э. В. Моделирование в общественных науках. Философско-методологические проблемы / Э. В. Каракозова. – М. : Высшая школа, 1986. – 101 с.

13. Корнешук В. В. Моделювання в системі підготовки професійно надійного спеціаліста: теоретичний аспект / В. В. Корнешук // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Г. Сковороди». – 2008. – Вип. 14. – С. 14–16.
14. Краткий философский словарь. под ред. А. П. Алексеева. – Изд-е 2-е. – М. : Проспект, 2001. – 496 с.
15. Кремень В. Г. Система освіти в Україні: сучасні тенденції і перспективи / В. Кремень // Професійна освіта: педагогіка і психологія. – 2000. – № 2. – С. 11–30.
16. Кремень В. Г. Актуальні проблеми етики і культури спілкування / В. Г. Кремень, С. О. Заветний, О. С. Пономарьов // Філософія спілкування. – 2014. – № 7. – С. 11–14.
17. Кремень В. Г. Чому ми бідні, якщо такі освічені? / Василь Кремень // Дзеркало тижня. Україна. – 20–27.02.2015. – № 6.
18. Ларионова А. С. Формирование модели личности специалиста в процессе обучения в вузе / А. С. Ларионова // Наукові праці ДонНТУ : серія «Педагогіка, психологія і соціологія». – 2003. – № 1.
19. Лодатко Є. О. Моделювання освітніх систем у контексті ціннісної орієнтації соціокультурного простору / Є. О. Лодатко. – Вісник Черкаського університету. Серія Педагогічні науки. – 2007. – Вип. 112. – С. 32–40.
20. Мелик-Гайказян И. Моделирование образовательных систем: исследовательская программа / И. Мелик-Гайказян // Высшее образование в России. – 2008. – № 9. – С. 89–94.
21. Мещанінов О. П. Сучасні моделі розвитку університетської освіти в Україні : монографія / О. П. Мещанінов. – Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2005. – 460 с.
22. Михеев В. И. Моделирование и методы теории измерений в педагогике. – 3-е изд., стереотип. / В. И. Михеев. – М. : КомКнига, 2006. – 200 с.
23. Нагаев В. М. Методика викладання у вищій школі. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 232 с.

24. Остапенко А. А. Моделирование многомерной педагогической реальности: теория и технологи / А. А. Остапенко. – М. : Народное образование, 2005. – 384 с.

25. Пазинич С. М. Філософія спілкування в царині культурного розвитку суспільства / С. М. Пазинич // Філософія спілкування. – 2010. – № 3. – С. 78–86.

26. Положення про рейтинг студентів, критерії та систему оцінювання знань та вмінь Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» / Є. І. Сокол, О. П. Лазуренко, В. Я. Бортников та ін. – Х.: НТУ «ХПІ», 2014. – 20 с.

27. Пономарьов О. С. Моделювання діяльності фахівця : підручник / О. С. Пономарьов, О. М. Касьянова. – Х.: НТУ «ХПІ»; Видавництво ФОП Тагаєв П. О., 2011. – 236 с.

28. Пономарьов О. С. Основы методики викладання у вищій школі: текст лекцій / О. С. Пономарьов, С. М. Резнік. – Х.: НТУ «ХПІ», 2008. – 60 с.

29. Пономарев А. С. Модель специалиста как источник выбора и обоснования содержания профессионального образования / А. С. Пономарев. – Х.: НТУ «ХПИ», 2006. – 58 с.

30. Пономарьов О. С. Модель професійної діяльності фахівця : текст лекцій / О. С. Пономарьов. – Х.: НТУ «ХПІ», 2006. – 36 с.

31. Пономарьов О. С. Модель соціальної складової професійної діяльності фахівця : навч.-метод. посіб. / О. С. Пономарьов, С. О. Завєтний. – Х. : НТУ «ХПІ», 2008. – 48 с.

32. Пономарьов О. С. Відповідальність як педагогічна категорія : навч.-метод. посібник / О. С. Пономарьов, Н. В. Середа, М. К. Чеботарьов. – Х. : НТУ «ХПІ», 2013. – 172 с.

33. Пономарьов О. С. Професійна культура педагога : навч.-метод. посіб. / О. С. Пономарьов, О. Г. Романовський, О. А. Ігнатюк, М. П. Згурська. – Х. : НТУ «ХПІ», 2011. – 198 с.

34. Психолого-педагогический словарь для учителей и руководителей общеобразовательных учреждений / Автор-составитель В. А. Мижериков. – Ростов н/Д. : Фенікс, 1998. – 544 с.

35. Роготнева Е. Аксиологические пределы моделирования образовательных систем / Е. Роготнева // Высшее образование в России. – 2008. – № 9. – С. 99–102.

36. Романовський О. Г. Зміст і сутність педагогічної діяльності: навч. посіб. / О. Г. Романовський, О. С. Пономарьов, С. М. Пазинич, З та ін. – Х.: НТУ «ХПІ», 2007. – 228 с.

37. Романовський О. Г. Педагогіка розуміння як перспективний напрям розвитку вищої освіти: навч. посіб. / О. Г. Романовський, О. С. Пономарьов, С. М. Резнік, Ж. Б. Богдан. – Х.: НТУ «ХПІ», 2014. – 260 с.

38. Романовський О. Г. Психологія управління: навч. посіб. / О. Г. Романовський, О. С. Пономарьов, А. О. Лаврентьева. – Х.: НТУ «ХПІ», 2001. – 161 с.

39. Сергеев В. Моделирование профессиональной деятельности современного инженера / В. Сергеев // Высшее образование в России. – 2003. – № 3. – С. 60–64.

40. Сисоева С. О. Освіта і особистість в умовах постіндустріального світу: монографія. – Хмельницький: ХГПА, 2008. – 324 с.

41. Тейяр де Шарден П. Феномен человека / П. Тейяр де Шарден. – М.: Наука, 1987. – 240 с.

42. Товажнянский Л. Л. Основы педагогики высшей школы: учеб. пособ. / Л. Л. Товажнянский, А. Г. Романовский, А. С. Пономарев и др. – Х.: НТУ «ХПІ», 2005. – 600 с.

43. Товажнянский Л. Л. Педагогіка управління: навч. посіб. / Л. Л. Товажнянський, О. Г. Романовський, О. С. Пономарьов, З. О. Черваньова. – Х.: НТУ «ХПІ», 2003. – 408 с.

44. Формування психологічної готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності: монографія / за ред. О. Г. Романовського та О. С. Пономарьова. – Х.: Савчук О. О., НТУ «ХПІ», 2011. – 336 с.

45. Штофф В. А. Моделирование в философии / В. А. Штофф. – М.: Наука, 1966. – 301 с.

46. Ягупов В. В. Педагогіка: навч. посіб. / В. В. Ягупов. – К.: Либідь, 2002. – 560 с.

ПРЕДМЕТНИЙ ПОКАЖЧИК

- Авторитет* 8, 15
Адекватність моделі 21, 42, 45
Активізація пізнавальної діяльності 45
Активність 45
Алгоритм 9, 10, 45, 46
Аналітичні функції 21
Анотації навчальних дисциплін 13
Бажаний продукт діяльності 22
Варіативні дисципліни 13
Вид економічної діяльності 9
Види завдань 10, 11
Види моделей 7
Види умінь 9, 11, 42
Викладач 3, 5, 14, 21, 24, 26, 29, 34, 35, 40
Вимогливість 16
Випробувальні функції 21
Випробування 21
Виробнича діяльність 10, 12, 14, 45
Виробничі функції 12, 19–21
Виховання 8, 13, 17, 21, 22, 44
Виховна робота 14, 22
Вища школа 3, 5, 12, 13, 18, 21, 34, 35
Вищий навчальний заклад 13, 19
Відновлення 21
Внутрішня дисципліна 16
Воля 16
Впевненість 16
Готовність 12, 15, 16, 39
Дефіцит 25, 44
Діагностичні завдання 10, 45
Діяльність 3–5, 9, 12–15, 17, 18, 20, 21, 23, 27, 41, 42, 45, 46
Доброзичливість 16
Доопрацювання 21
Духовність 15
Експлуатаційні функції 21
Експлуатація 21
Емоційно-вольові якості 16
Естетичні смаки 16
Етика 16
Ефективність 4, 13, 26, 37
Життєвий цикл 21
Життєві цінності 22
Завдання професійної діяльності 9, 22, 46
Загальна і професійна культура 8, 16, 22
Закономірності 13
Засоби праці 20
Здатність до самоаналізу 18
Здатності 11
Зміст освіти 3, 9, 46
Знання 13–16, 19, 20, 25, 29, 37, 39, 40, 43
Зняття з експлуатації 21
Ідеали 7, 16
Імідж організації 15
Імператив 8
Інноваційне мислення 16
Інноваційний тип прогресу 19
Керівництво практикою 21
Класи завдань 9, 42
Комунікативні здібності 15
Конкретні знання 16
Конкуренція на ринку праці 18, 19
Контроль 37
Координація 13
Лабораторні роботи 21
Лекції 21, 23–25, 40
Ліквідація 21
Логічна структура 13

Евристичні завдання 10, 22, 45
 Методологія системного підходу 4
 Мистецтво і техніка спілкування 18
 Мовленнєва культура 16
 Модель особистості фахівця 6
 Модель професійної діяльності 5, 12, 45
 Модель соціальної діяльності 14, 18, 45
 Модель фахівця 7, 8, 45
 Моральнісна позиція 15
 Морально-етичні погляди 22
 Морально-етичні принципи 15
 Мотивація 13, 17, 22, 41
 Навчальна робота 21
 Навчальний план 8, 13
 Навчально-виховний процес 8, 18, 28
 Навчально-методична робота 22
 Навчально-пізнавальна діяльність 13, 23, 24, 41
 Навички 7–9, 11, 12, 15, 18, 23, 30, 34, 37, 45
 Навчання 3, 4, 17, 22, 23, 25, 44
 Наполегливість 16
 Науково-дослідна робота 21
 Нормативні дисципліни 13
 Обслуговування техніки 21
 Обсяг і зміст дисциплін 13, 40
 Оновлення 16, 21
 Організаційна робота 22
 Організація 5–9, 12, 13, 15, 17–23, 43
 Орієнтир 5–9, 12, 18, 44
 Освітньо-кваліфікаційна характеристика 8, 46
 Освітньо-професійна програма 8, 42
 Особистісний розвиток 8, 22
 Особливості галузі 9
 Педагогіка вищої школи 3, 18, 23, 25, 37, 42
 Методологічні принципи 8, 23
 Переконання 15, 22
 Перелік навчальних дисциплін 12
 Підручник 22, 30
 Повнота функцій 21
 Позначення 11
 Політична культура 16
 Політична свідомість 17
 Послідовність 16
 Потенціал 16
 Прагнення 9, 16, 17
 Предмет праці 20
 Предметно-практичні уміння 11, 46
 Предметно-розумові уміння 11, 46
 Призначення моделі 7, 12, 13, 34
 Прийняття рішень 17
 Принципи логіки освіти 12
 Принциповість 16
 Природничі науки 7
 Прогноз 18, 19
 Програми дисциплін 8
 Продукт праці 20
 Проектно-конструкторські функції 21
 Проектування 8, 21
 Професійна діяльність 9–14, 20–24, 46
 Професійна підготовка 7, 9, 12, 18, 26, 28, 39, 42, 46
 Професійні завдання 10, 46
 Процедури 10, 20
 Психологічна спрямованість 3, 9, 15, 46
 Психологічний клімат 10, 17, 18
 Публікація результатів досліджень 21
 Результати моделювання 4, 7, 22
 Рівні сформованості умінь 11, 12
 Рішучість 16
 Самонавчання 8, 16
 Самовиховання 8, 16
 Самовдосконалення 8, 16

Педагогічна діагностика 21
Педагогічна майстерність 3, 22
Педагогічні технології 3, 5, 18, 34, 42
Педагогічні функції 21
Передпроектні дослідження 21
Семінарські заняття 21
Система життєвих цінностей 15
Системний аналіз 20
Соціальна діяльність 13, 17, 46
Соціальна компетентність 14, 15, 42
Соціальне управління 4
Соціальний розвиток 17
Соціальні функції 12, 14, 34
Соціально-виробничі завдання 10, 46
Соціально-гуманітарні науки 7
Соціально-побутові завдання 10
Способи праці 20
Стереотипні завдання 9, 46
Стратегічна спрямованість 16
Стратегічні цілі 9
Структура професійної діяльності 9, 10, 20, 34
Схильність до самоаналізу 16

Світоглядні основи 8
Світоглядні позиції 3, 15, 22
Темперамент 9
Технології 16, 18–22, 26, 27, 34, 42, 43
Технологічні функції 21
Типові завдання 9, 19
Типові функції 9
Товариськість 16
Толерантність 16
Уміння 7–9, 11–13, 15, 19, 26, 28, 37, 39, 42–46
Умови праці 20
Утилізація 21
Управлінські функції 21
Фахівець 9, 18–21, 28, 45, 46
Функції технічного контролю 21
Характер професійної підготовки 5, 9
Цілісність особистості 8
Якість продукції 13

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

- Алексєєв А. П.* 48
Арсеньєв А. В. 47
Богдан Ж. Б. 50
Бондаренко В. В. 50
Васянович Г. П. 47
Вітвицька С. С. 47
Ветров Ю. 4, 35, 47
Гайворонська В. В. 36, 50
Гандапас Р. 26
Гончаренко С. У. 4, 47.
Дахін А. Н. 4, 35, 47
Дмитриев С. В. 35, 47
Дружилов С. А. 4, 35, 47
Дьюї Дж. 47
Завєтний С. О. 3, 36, 48, 49
Згурська М. П. 49
Ігнатюк О. А. 4, 47, 49, 56.
Іонова О. М. 2
Каракозова Е. В. 4, 47
Касьянова О. М. 30, 35, 49
Кеплер Й. 4
Копернік Н. 4
Корнещук В. В. 4, 35, 48
Кремень В. Г. 19, 31, 48
Лавренєва А. О. 18, 50
Ларионова А. С. 36, 48
Лодатко Є. О. 4, 36, 48
Лурія О. Р. 4
Мелик-Гайказян И. 48
Мельникова М. 35, 47
Мещанинов О. П. 36, 48
Мижеригов В. А. 49
Михеев В. И. 36, 48
Нав'є А. 4
Нагаєв В. М. 48
Олпорт Г. 4
Остапенко А. А. 36, 48
Пазинич С. М. 22, 36, 49, 50
Пономарьов О. С. 4, 7, 18, 35, 36, 48–50
Птолемей 4
Резнік С. М. 49, 50
Рибалка В. В. 4
Роготнева Е. 49
Романовський О. Г. 4, 18, 30, 36, 49, 50
Савчук О. О. 30, 50
Сергєєв В. 50
Середє Н. В. 49
Сисєєва С. О. 50
Сковорода Г. С.
Стокс Дж. Г. 4
Тейяр де Шарден П. 50
Товажнянский Л. Л. 50
Холл Дж. 4
Чаплигін О. К. 2
Чеботарьов М. К. 32, 49
Черваньова З. О. 50
Штофф В. А. 4, 50
Ягунов В. В. 23, 50
Allport G. 4

ЗМІСТ

Передмова	3
Вступ	4
1. Теоретичні основи моделювання діяльності фахівця	5
1.1. Поняття моделювання та його особливості в соціально-гуманітарних науках	6
1.2. Сутність і призначення моделі фахівця	7
1.3. Особливості і структура професійної діяльності фахівця	9
1.4. Сутність і призначення моделі професійної діяльності фахівця	12
1.5. Сутність і призначення соціальної діяльності фахівця	13
1.6. Модель структури соціальної діяльності фахівця	17
1.7. Технологія розробки моделей фахівця та його діяльності	19
2. Методичні вказівки до організації самостійної роботи студентів	23
3. Методичні вказівки до виконання контрольних робіт студентами заочної форми навчання	25
3.1. Загальні рекомендації до виконання контрольних робіт	26
3.2. Рекомендації з оформлення контрольних робіт	29
3.3. Орієнтовна тематика контрольних робіт з моделювання професійної діяльності фахівця	34
Рекомендована література	35
4. Методичне забезпечення контролю знань з дисципліни «Моделювання діяльності фахівця»	37
4.1. Критерії оцінки контрольної роботи та відповіді на іспиті	38
4.2. Питання для підготовки до іспиту	41
Післямова	43
Глосарій	45
Список використаних джерел	47
Предметний покажчик	51
Іменний покажчик	54

Навчальне видання

ПОНОМАРЬОВ Олександр Семенович

СЕРЕДА Наталія Вікторівна

ЧЕБОТАРЬОВ Микола Корнійович

МОДЕЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦЯ

Навчально-методичний посібник
для магістрів денної та заочної форм навчання
спеціальності 8.18010021 «Педагогіка вищої школи»

Відповідальний за випуск проф. О. С. Пономарьов
Роботу до видання рекомендувала проф. О. А. Ігнатюк

Редактор Ю.І. Гуренко

План 2015 р., п. 132

Підп. до друку 12.10.2015 Формат 60×84 1/16.
Папір офісний. Riso-друк. Гарнітура Таймс. Ум. друк. арк. 2,5.
Наклад 50 прим. Зам. 11. Ціна договірна

Видавець і виготовлювач
ТОВ «Видавництво «Підручник НТУ «ХП»,
вул. Фрунзе, 21, м. Харків-2, 61002

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3656 від 24.12.2009 р.